

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Правен факултет, Центар за правно политички
истражувања, Штип, Македонија

ТРЕТА МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА

**ОПШТЕСТВЕНИТЕ ПРОМЕНИ ВО
ГЛОБАЛНИОТ СВЕТ**

Center for legal and Political Research

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

Дополнително издание

Штип, 2017

Печати / Print 2- ri Avgust- Shtip
Графичка подготовка – Центар за Правно- политички истражувања
Уредник доц. д-р Марија Амповска

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

316.42(100)(062)
304-027.511

МЕЃУНАРОДНА научна конференција Општествените промени во
глобалниот
свет (3 ; Штип)

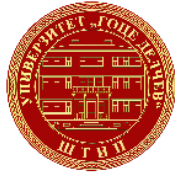
Општествените промени во глобалниот свет = Social change in the
global world = Социальные изменения в глобальном мире : зборник
на трудови = proceedings = сборник материалов / Трета меѓународна
научна конференција = Third international scientific conference =
Третья международная научная конференция. - дополнително
издание = additional edition = дополнительное издание. - Штип :
Универзитет Гоце Делчев = Shtip = Goce Delcev University = Штип =
Универзитет Гоце Делчева, 2017. - 76 стр. : табели ; 25 см

Трудови на мак., англ. и рус. јазик. - Фусноти кон текстот. -
Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-399-7

I. International scientific conference Social change in the global
world (3 ; Shtip) види Меѓународна научна конференција Општествените
промени во глобалниот свет (3 ; Штип). - II. Международная
научная конференция (3 ; Штип) види Меѓународна научна
конференција Општествените промени во глобалниот свет (3 ; Штип)
а) Општествени промени - Свет - Собири б) Глобализација
COBISS.MK-ID 103224074

Goce Delcev University in Shtip, Faculty of Law, Center for Legal and Political Research,
Shtip, Macedonia

THIRD INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

PROCEEDINGS

ADDITIONAL EDITION

Shtip, 2017

Университет им. Гоце Делчева, Юридический факультет, Центр правовых и политических исследований (Штип, Македония)

ТРЕТАЯ МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

СОЦИАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В ГЛОБАЛЬНОМ МИРЕ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ ИЗДАНИЕ

Штип, 2017

Организациски комитет / Organizational Committee/ Организационный комитет конференции

Strashko Stojanovski PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, strasko.stojanovski@ugd.edu.mk
Jovan Ananiev PhD, Faculty of Law, University “Goce Delcev”- Shtip, Macedonia, jovan.ananiev@ugd.edu.mk
Kristina Misheva PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristina.miseva@ugd.edu.mk
Marija Ampovska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, marija.radevska@ugd.edu.mk

Програмски комитет / Program Committee / Программный комитет конференции

Adoyi Onoja PhD, Nassarawa State University, Keffi, Nigeria, onojaa@yahoo.com
Afet Mamuti PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, afet.mamuti@unite.edu.mk
Agim Nuhiu PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, agim.nuhiu@unite.edu.mk
Agor Sarkisyan PhD, University of Svishtov, Bulgaria, agop@uni-svishtov.bg
Alenka Verbole PhD, currently- OSCE Mission in Tirana, University of Ljubljana, Slovenia, alenka.verbole@osce.org
Altin Shegani PhD, Faculty of Law, University of Tirana, Albania, altin_shegani@yahoo.com
Ana Nikodinovska Krstevska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, ana.nikodinovska@ugd.edu.mk
Anastasia Bermúdez Torres PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liege, Belgium, abermudez@ulg.ac.be
Andon Majhoshev PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, andon.majhosev@ugd.edu.mk
Bekim Baliqi PhD, University of Prishtina, Department of Political Science, Kosovo, bekim.baliqi@gmail.com
Belul Beqaj PhD, University of Business and Technology, Department of Political Science, Prishtina, Kosovo, belul.beqaj@gmail.com
Borka Tushevaska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, borka.tusevska@ugd.edu.mk
Elena Ivanovna Nosreva PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, elena@nosyreva.vrn.ru
Gabriela Belova PhD, Faculty of Law, University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad, Bulgaria, gbelova@hotmail.com
Gemma Andreone PhD, Institute for International Legal Studies of the Italian National Research Council (ISGI - CNR), Italy, gemma.andreone@gmail.com

Haluk Aydin PhD, Faculty of Arts and Sciences, Balikesir University, Balikesi, Turkey, aydinhaluk@hotmail.com

Igor Kambovski PhD, Faculty of Law, Goce Delchev University in Shtip, Macedonia, igor.kambovski@ugd.edu.mk

Ivana Bajakić PhD, Department of Economic Sciences, Faculty of Law, Zagreb, Croatia, ivana.bajakic@pravo.hr

Kristina Misheva PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristina.miseva@ugd.edu.mk

Kristine Whitnable PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristine.whitnable@ugd.edu.mk

Jadranka Denkova PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, jadranka.denkova@ugd.edu.mk

James C. Helfrich PhD, Global Scholars, Liberty University, Colorado, USA, jchelfrich@aol.com

Jovan Ananiev PhD, Faculty of Law, University “Goce Delcev”- Shtip, Macedonia, jovan.ananiev@ugd.edu.mk

Jusuf Zejneli PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, jusuf.zejneli@unite.edu.mk

Maciej Czerwinski PhD, Institute of Slavic Philology, Jagiellonian University, Krakow, Poland, maciej.czerwinski@uj.edu.pl

Marieta Olaru PhD, Doctoral School in Business Administration, Research Center for Business Administration, Department of Business, Consumer Sciences and Quality Management, The Bucharest University of Economic Studies, Romania, olaru.marieta@gmail.com

Marija Ignjatovic PhD, Faculty of Law, University of Nis, Serbia, marija@prafak.prafak.ni.ac.rs

Marina Valentinovna Sencova (Karaseva) PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, smv@law.vsu.ru

Mato Brautović PhD, University of Dubrovnik, Croatia, mbraut@unidu.hr

Migena Leskoviku PhD, Law Faculty, European University of Tirana, Albania, migena.leskoviku@gmail.com

Natalia Vladimirovna Butusova PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, butusova@law.vsu.ru

Naser Ademi PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia , dr.naserademi@gmail.com

Nives Mazur Kumrić PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liège, Belgium, nives.mazurkumric@ulg.ac.be

Olga Koshevaliska PhD, University “Goce Delcev”- Shtip, Faculty of Law, Macedonia, olga.kosevaliska@ugd.edu.mk

Patrick Wautelet PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liege, Belgium, patrick.wautelet@ulg.ac.be

Recai Aydin PhD, Associate Professor, Vice Rector of International University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, raydin77027@yahoo.com

Ruzica Simic Banovic, PhD in Economics, Senior Assistant - Lecturer, Faculty of Law, University of Zagreb, Croatia, ruzica.simic@pravo.hr

Senada Sabic Selo PhD, Institute for International Relations, Zagreb, Croatia, senada@irmo.hr

Silviu G. Totelecan PhD, Cluj-Napoca Branch of Romanian Academy, Socio-Human Research Department of "G. Baritiu" History Institute, Romania, silviu.totelecan@g.ail.com

Slavejko Sasajkovski PhD, Institute for Sociological, Political and Legal Research, University "St. Cyril and Methodius", Skopje, Macedonia, bilbilef@isppi.ukim.edu.mk

Strahinja Miljkovića PhD, Faculty of Law, Mitrovica, strahinja.miljkovic@pr.ac.rs

Strashko Stojanovski PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, strasko.stojanovski@ugd.edu.mk

Suzana Dzamtoska Zdravkovska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, suzana.dzamtoska@ugd.edu.mk

Tamara Perisin, MJur (Oxon) PhD, Department of European Public Law - Jean Monnet, University of Zagreb - Faculty of Law, Croatia, tamara.perisin@pravo.hr

Tatjana Petrovna Suspiciņa PhD, Moscow Law Academy, Moscow, Russia

Tunjica Petrašević PhD, Faculty of Law, University of Osijek, Croatia, tpetrase@pravos.hr

Yuriy Nikolaevich Starilov PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, juristar@vmail.ru

Wouter Van Dooren PhD, Public Administration and Management, University of Antwerp, Belgium, wouter.vandooren@uantwerpen.be

Zoran Tomic PhD, University of Mostar, Bosnia and Herzegovina, zoran.tomic@sve-mo.ba

Содржина / Table of Contents

LAW	11
ПОЛНОМОШНО Игор Камбовски	13
POLITICS	29
THE WAR IN SYRIA AS A CHALLENGE AND INSPIRATION FOR FEW POLITICAL – SOCIOLOGICAL AND SOCIOLOGICAL – RELIGIOUS CONSIDERATIONS EXPRESSED Slavko Sasajkovski, Ruzica Cacanaska, Ljubica Micanovska	31
РАЗВОЈ И ОРГАНИЗАЦИЈА НА СЛУЖБАТА ЗА ИЗВИДУВАЊЕ, ИЗВЕСТУВАЊЕ И ТРЕВОЖЕЊЕ ВО МАКЕДОНИЈА И НЕЈЗИНАТА ТРАНСФОРМАЦИЈА ВО ЦЕНТАР ЗА УПРАВУВАЊЕ СО КРИЗИ Драган Веселинов	43
SOCIETY	53
GLOBALIZATION IN THE LANGUAGE AND LETTER THROUGH THE PUBLIC WRITINGS AND FIRMS: THE CASE IN THE CITY SKOPJE Marija V. Drakulovska Cukalevska, Anica V. Dragovic	55
THE ROLE OF THE RELIGION IN THE EDUCATION PROCESS IN MODERN SOCIETY Fatmir Zaimi	67

LAW

ПОЛНОМОШНО

Игор Камбовски

Вонреден професор, Правен Факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ -
Штип

e-маил: igor.kambovski@ugd.edu.mk

Апстракт

Полномошното е овластување за застапување што властодавецот го дава на полномошникот. Лицето кое го дава полномошното може на другото лице да му пренесе само овластувања со кои лично располага, бидејќи никој не може на друг да му даде повеќе права од тие што самиот ги има. Со полномошното, овластеното лице се стекнува со правна моќ да склучува правни работи во име и за сметка на властодавецот, и со то него директно и непосредно го обврзува. Во правната практика под изразот полномошно се подразбира и настанувањето на овластувањето, но и самата исправа. Полномошното се засновува меѓу деловно способни лица (застапникот и давателот на полномошното) и претставува најчеста и најупотребувана форма на застапување.

Клучни зборови: *Полномошно, застапување, овластување, видови полномошно*

AUTHORIZATION

Igor Kambovski

Associate professor, Faculty of Law, “Goce Delchev” University-Shtip

e-mail: igor.kambovski@ugd.edu.mk

Abstract: The authorization is an act of representation, given by one person to another person. The person who gives the power of attorney to another person can convey only the authority that he personally own because nobody can give to another more rights than he himself has. Using the authorization, the authorized person obtains the legal authority to enter into legal transactions in the name and on behalf of person who gave him that authorization. In legal practice the term authorization means both the occurrence of authority, and the document of authorization. Authorization is the most common and most frequently used form of representation.

Keywords: *Authorization, representation, attorney, specific forms*

Полномошно

Полномошното е овластување за застапување што властодавецот со правна работа му го дава на полномошникот. Лицето кое дава полномошно на друго лице може да го даде само во рамки на своите овластувања, бидејќи никој не може на друг да пренесе повеќе права од тие што самиот ги има-*nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*. Со него полномошникот се стекнува со правна моќ да, при склучување правни работи во име и за сметка на властодавецот, него непосредно го овластува и обврзува. Постоенето и обемот на полномошното се независни од правниот однос врз чија основа е дадено полномошното. Често во обичниот говор со изразот полномошно се

означува како настанувањето на полномошното, така и самата исправа за полномошно. Полномошното настанува со еднострана изјава на волја или спрема полномошникот или спрема третото лице со кое ќе биде склучена одредена правна работа. Во првиот случај станува збор за интерно, а во вториот за екстерно (надворешно) полномошно, иако и двата вида имаат исто дејство¹. Полномошното се засновува меѓу деловно способни лица (застапникот и властодавецот) и претставува најчеста форма на застапување.

Во контекст на наведеното се поставува и прашањето за правниот основ на настанувањето на полномошното, односно дали полномошното настанува со еднострана изјава на волја, или е тоа договорен однос². Од една страна, се смета дека е доволно да постои еднострана изјава на волја од страна на властодавецот со која тој делегира овластувања на полномошникот. Тука и ЗОО (член 81, став 1) дава општа, широка формулација, односно дека полномошното е овластување кое властодавецот со правна работа му го дава на полномошникот, при што терминот "правна работа" не прецизира дали станува збор за еднострана или двострана изјава на волја. Од друга страна, пак, со самиот факт што полномошното се засновува меѓу деловно способни лица (застапуваниот и застапникот), застапувањето воопшто, а со тоа и полномошното, никогаш не се заснова на исклучива волја на застапуваниот, односно на неговата еднострана изјава на волја, со оглед на фактот што со едностраната изјава на волја не можат на другиот (застапникот, полномошникот) да му се наметнат обврски, ако тој за нивното прифаќање изречно не се согласи, во договор со властодавецот. Впрочем, дејствувањето на застапникот во преземањето на некои правни работи врз основа на овластувањето од властодавецот, и во случај кога истото не е изречно или прекутно прифатено од страна на полномошникот, се смета за прифаќање на тоа овластување. Со оглед на изнесеното, сметам дека поприватливо е второто становиште, односно препознавањето на полномошното како двостран договорен однос, заснован на согласност на волјите на властодавецот и застапникот-полномошникот.

¹Станковиќ О., Водинелиќ В., „Увод у граѓанско право“, НОМОС, Београд, 2004, стр. 198.

²Славнић Ј., Велимировиќ М., Вукићевиќ С., „Привредно право са основама граѓанског права“, Виша Пословна Школа, Београд, 2001, стр.133.

Властодавец (властодавач)³

Лицето кое го дава полномошното, кое го пренесува своето овластување на друго лице-полномошник, се нарекува властодавец. Властодавецот со тоа го овластува полномошникот да го застапува, односно да презема дејствија и да склучува правни работи во негово име и за негова сметка. Властодавец може да биде како физичко, така и правно лице.

Физичко лице-властодавец

Властодавецот може да биде физичко лице, и во тој случај тој мора да располага со целосна, општа деловна способност. Претходно веќе беше спомнато дека лице кое не располага со здрава свест и разум, кое не свесно за своите постапки и последиците од нив, не може да го пренесе своето овластување на друго лице преку изјава на волја-полномошно. Од наведеното произлегува дека само полнолетните физички лица и лицата со целосна деловна способност можат да бидат властодавци, односно со правна работа да дадат полномошно на друго физичко или правно лице.

Властодавецот, врз основа на дејствувањето на овластениот полномошник, остварува права и презема обврски директно, во непосредна врска со третото лице, од сите правни работи кои во негово име и за негова сметка ги склучил полномошникот.

Правно лице-властодавец

И правните лица како субјекти на правото можат да бидат властодавачи на полномошно, иако тие претставуваат специфичен субјект на граѓанското право со оглед на начинот на изјавување на волјата. Правните лица располагаат со целосна деловна способност од моментот на нивното основање, така што во секое време, со одлука на органот на управување или законскиот застапник на правното лице, можат да се пренесат овластувањата, односно да се даде полномошно за застапување на правното лице, на друго физичко или правно лице. Во Законот за облигационите односи постојат неколку одредби кои се однесуваат на полномошна кај правните лица, при што е дефинирано

³Сметам дека наместо терминот „властодавец“ соодветно треба да се употребува терминот „властодавач“, но, бидејќи станува збор за термин со кој оперира и ЗОО, присилени сме да се држиме до постоечката законска формулација.

дека правните лица можат да дадат деловно полномошно, деловно полномошно на имател на дуќан и полномошно на трговски патник и, како посебна форма, овластувања на лица кои вршат определени работи (член 81-90). Исто така, и во Законот за трговските друштва е определено дека друштвото може да даде полномошно во форма на : општо и посебно полномошно, прокура, трговски патник, трговски полномошник, како и полномошно по вработување за лица што вршат определени работи (член 66-81). Функцијата на давање на полномошно од страна на правното лице е од огромно значење заради олеснување и забрзување на правниот промет и редовното вршење на работите во рамките на дејноста на правното лице.

Полномошник

Полномошникот е физичко или правно лице кое со еднострана изјава на волја-полномошно е овластено да врши застапување, односно да презема правни работи во име и за сметка на друго правно или физичко лице-властодавец, со непосредно правно дејство на правните работи врз властодавецот.

Физичко лице-полномошник

Кога станува збор за физичко лице како носител на овластувањата кои произлегуваат од даденото полномошно, таквото лице, иако законот изречно не го определува тоа, мора да има целосна, општа деловна способност. Ова произлегува од фактот што полномошникот добива овластување да склучува полноважни договори во име и за сметка на властодавецот, поаѓајќи од логиката дека не може за друг да врши одредена правна работа лице кое самото за себе не би можело да го стори истото⁴. Постојат одредени сфаќања дека полномошникот не мора да биде целосно деловно способно лице, со оглед на фактот што тој лично не ја изразува својата волја при склучувањето на правните работи, туку ја пренесува волјата на застапуваниот, властодавецот⁵. Второто становиште преовладува во најголемиот дел на споредбените законодавства, но македонскиот Закон за облигационите односи не содржи изречна одредба за задолжителна општа деловна способност на полномошникот. Сепак, сметам дека, иако теоретски и практично може

⁴Станковиќ, Водинелиќ, *op. cit.*, стр. 202; исто и: Славниќ..., *op. cit.*, стр.133.

⁵Лазаревиќ П. А., „Облигационо право-Посебен дел“, Универзитет Скопје, 1960, стр.231-232.

да се брани и спротивниот став (германскиот, грчкиот, полскиот, унгарскиот и други граѓански законици предвидуваат дека застапникот- полномошникот е доволно да располага со способност за расудување и одлучување-значи не и со изречна општа деловна способност!), полномошник може да биде само лице со целосна деловна способност, пред се заради зајакнување на правната сигурност при склучувањето на правните работи. Впрочем, не е логично некое лице (владавецот) со општа, целосна деловна способност, да ги делегира своите овластувања на друго лице со помал обем на деловна способност од неговата (полномошник), очекувајќи дека правните работи кои треба да бидат склучени од страна на полномошникот ќе бидат на потребното ниво и дека таквиот полномошник ќе дејствува со потребното (и очекувано) внимание во поглед на остварувањето и заштитата на неговите права.

Правно лице-полномошник

Кај правните лица, Законот за облигационите односи утврдува дека полномошник може да биде и правно лице (член 81, став 3). И повторно, правните лица немаат опструкции во поглед на деловната способност, што значи дека можат да вршат работи на застапување. Во практиката, како што и погоре беше наведено, најчесто физичките лица се тие кои ги вршат работите на застапувањето, а во одредени случаи постои и законско ограничување за давање полномошно, и тоа кај прокуратата. Имено, прокуратата, како најшироко овластување за застапување преку полномошно што може да го даде едно трговско друштво или трговец-поединец, не може да се даде на правно лице (член 69, став 2 од ЗТД).

Форма на полномошното

Полномошното е самостојна правна работа а не дел на правната работа која ја врши застапникот. Но, формата предвидена со закон за некоја правна работа важи и за полномошното со кое се склучува таа правна работа. Полномошното може да биде дадено усно или писмено, во случаи кога законот тоа изречно го предвидува (на пример, полномошното за застапување на странка во процесната постапка пред суд мора да биде во писмена форма-член 88 од ЗПП). Полномошното може да биде дадено и прекутно, молкум, и тоа во случај кога лицето-полномошник по вработување во банка, пошта, продавница и слично по природата на работата што ја врши е овластено да склучува правни работи со трети лица, а во име и за сметка на работодавецот.

Ако работодавецот го овластил полномошникот да во негово име и за негова сметка со трето лице склучи некој формален договор (договор за промет на недвижности), тогаш и полномошното мора да биде во истата форма, со потписи на полномошникот и работодавецот (член 82 од ЗОО)-"формата пропишана со закон за некој договор или за некоја друга правна работа важи и за полномошното за склучување на тој договор, односно за преземање на таа работа".

Видови полномошно

Општото полномошно (mandatum generalis) го опфаќа овластувањето за склучување на оние правни работи кои влегуваат во рамки на редовното работење на работодавецот, освен оние кои претставуваат акти на располагање (преземање менична обврска, склучување договор за гаранција, порамнување, за избран суд, откажување од некое право без надомест), за кои му е потребно посебно овластување. Давањето на општо полномошно, во смисла на овластување на полномошникот да ги презема сите правни работи од редовното работење на работодавецот, во практичниот живот е ретко присутно, бидејќи бара повнимателно испитување за тоа што се спаѓа во редовно работење на работодавецот. Поради тоа, често се прави комбинација меѓу општото и посебното полномошно, па дури и поблиску се определуваат и набројуваат правните работи што може (или не може) да ги преземе полномошникот, а со тоа општото полномошно се приближува до посебното полномошно⁶.

Посебното полномошно (mandatum specialis) претставува овластување за склучување определена правна работа (индивидуално полномошно) или еден вид на правни работи во кои спаѓа определена правна работа (генерично полномошно)⁷. Посебното полномошно подразбира посебно овластување за определена правна работа и за определен вид правни работи кои мораат да бидат истовидни. За работите кои ја преминуваат рамката на редовно управување мора да се договори посебно полномошно. Во практиката, најчесто е застапувањето преку полномошник доколку се даде посебно полномошно, кое може да биде и доволно широко за да му овозможи на

⁶Станковиќ, Водинелић, op. cit. стр. 199-200.

⁷Попов Д., „Граѓанско право-Општи део“, Службени гласник, Београд, 2005, стр.259.

полномошникот и преземање поголем обем на правни работи од оние кои спаѓаат во редовното работење на работодавецот. Така, полномошното може да гласи и за определени видови правни работи (на пример, купување одреден вид зеленчук на сите пазари во земјата), при што како додаток можат да се стават и извесни ограничувања за полномошникот во поглед на временското важење на полномошното, на количината, вредноста, големината и други карактеристики на предметите на кои се однесува правната работа, или во поглед на лицата со кои треба истата да ја склучи. Но, за некои работи е потребно посебно полномошно за конкретни индивидуални случаи, како што е склучување договор за порамнување со конкретно определено лице и за точно определено право⁸.

Неограничено полномошно (mandatum illimitatum) постои кога работодавецот не му дал на полномошникот посебни упатства или наредби како да постапува во конкретен случај, давајќи му слобода на полномошникот правната работа да ја изврши онака како што може и знае. Полномошникот во овој случај мора да постапува со внимание на добар домаќин или добар стопанственик, водејќи сметка за интересите на работодавецот. Исто така, полномошникот мора да биде исклучително стручно лице, кое со своето знаење и вештина и со својата проценка на релевантните околности ќе ја изврши правната работа на најдобар начин⁹.

Ограничено полномошно (mandatum limitatum) постои во случаи кога полномошникот добил од работодавецот конкретни, но поблаги упатства кон кои мора да се придржува во поглед на содржината на правната работа, времето и начинот на склучување. Според степенот на задолжителност овие упатства можат да бидат императивни (од кои нема никакви отстапувања и мораат безусловно да се извршат), факултативни (од кои полномошникот може во исклучителни случаи да отстапи, по своја слободна проценка и во зависност од околностите), и индикативни (од кои може да се отстапи ако од оправдани причини не е можно да се обезбеди согласност од работодавецот), секогаш водејќи сметка за интересите на работодавецот¹⁰.

⁸Станковић, Водинелић, op. cit., стр. 201.

⁹ibid

¹⁰ibid

Дејство на полномошното

Дејството на полномошното зависи, пред се, од обемот на овластувањата кои работодавецот му ги пренел на полномошникот. При тоа, како што е погоре наведено, ограничувањата треба да бидат наведени во полномошното, со самото негово давање, а можат да бидат и дополнително прецизирани. Во секој случај, таквото полномошно му служи на полномошникот да ја склучи конкретната правна работа, доколку станува збор за специјално полномошно, или да ги врши сите правни работи кои спаѓаат во редовно работење на работодавецот, ако полномошното по обем е генерално. Исто така, дејството на полномошното има за последица правната работа која ќе ја склучи полномошникот, во граници на добиеното овластување за застапување, да ги обврзува директно застапуваниот и третото лице.

Граници на овластувањата на полномошникот

Доколку полномошникот при склучувањето на правната работа во име и за сметка на работодавецот ги пречекори овластувањата кои му биле дадени со конкретниот вид полномошно, таквата правна работа не го обврзува застапуваниот. Сепак, тој може дополнително да ја одобри правната работа и да ги прифати правата и обврските од неа. Значи, границите на овластувањето ги определува стриктно работодавецот при давањето на полномошното, или дополнително. Исто така, работодавецот има право во било кое време и да ги намали границите на овластувањето, односно да го стесни полномошното, па дури и да го отповика и со тоа целосно да му ги одземе претходно дадените овластувања на застапникот-полномошникот¹¹.

Одговорност на полномошникот

Во случај на несовесно и незаконито користење на овластувањата од страна на полномошникот, истиот е одговорен да ја надомести штетата причинета на работодавецот или третото лице. Исто така, и во случај на заблуда во поглед на личноста кај третото лице (ако тоа склучило договор со полномошник без фактички овластувања за вршење на застапување), договорот не го обврзува третото лице, а сите штети причинети со склучувањето на договорот е должен да ги надомести лажниот полномошник (член 80 од ЗОО).

¹¹Славнић... *op. cit.*, стр.131

Непреземање дејствија

Доколку полномошникот не постапи според дадените овластувања (како добар домаќин и добар стопанственик) и со тоа непостапување му нанесе штета на работодавецот или на третото лице, должен е истата да ја надомести. Доколку со непреземањето дејствија согласно даденото полномошно го спречи редовното вршење на работите на работодавецот, или спречи очекувана имотна корист од некоја правна работа, или свесно или небрежно придонесе за намалување на имотот на работодавецот, повторно мора да ја надомести претрпената штета. Воедно, работодавецот, несигурен во понатамшното совесно и одговорно вршење на овластувањата кои произлегуваат од полномошното, може истото да го ограничи или целосно да го отповика, како би спречил понатамошно причинување штета нему и на неговиот имот (член 84, 85 од ЗОО).

Пречекорување на полномошното

Во претходните излагања беше наведено дека во случај на пречекорување на овластувањата од полномошното, застапуваниот е обврзан само ако го одобри пречекорувањето. Доколку го одобри, истото има повратно дејство (член 79 од ЗОО). Рокот потребен за разгледување и оценување на договорот се пресметува според објективни мерила, а не според конкретните околности на застапуваниот, при што најчесто се применува просечното вообичаено мерило кое преовладува во одредена струка за определен вид договори. Договорот може да се одобри со изјава на застапуваниот, но и на секој друг начин од кој може да се види таквата волја на застапуваниот, како на пример, со исполнување на обврските кои произлегуваат од договорот. Доколку правната работа не биде одобрена од страна на работодавецот, полномошникот лично ги презема обврските од таквата правна работа и одговара за причинетата штета.

Неповикано вршење работи на полномошник

Доколку некое лице во улога на полномошник дејствува, врши правни работи кои се нужни и корисни во име и за сметка на друго лице, без добиено овластување за тоа, станува збор за неповикано вршење на работи на полномошник (работоводство без налог). Во тој случај таквите правни работи го обврзуваат работодавецот само ако се работи

за нужни, потребни правни работи, а работодавецот да не изрази јасно противење на вршењето на таквите работи од страна на полномошникот. Во конкретниот случај дејството на неповиканиот вршител на полномошното може да има дејство кое е идентично на застапувањето преку полномошно.

Работоводството без налог, односно неповиканото вршење туѓи работи е посебно опфатено и разработено во Законот за облигационите односи. Така, согласно член 209, законодавецот предвидува дека кон вршење туѓа работа може неповикано да се пристапи само ако работата не трпи одлагање, па претстои штета или пропуштање на очигледна корист. Работоводителот без налог е должен за својата постапка да го извести што е можно побргу оној чија е работа и да ја продолжи започнатата работа доколку му е тоа разумно можно, додека овој не ќе биде во можност да ја преземе грижата за неа. Исто така е обврзан да положи сметка и да му го отстапи на оној чија е работата сето она што го прибавил вршејќи ја неговата работа. Законот ги изедначува обврските на работоводителот без налог со обврските на налогопримач. Работоводителот без налог е должен да се раководи со вистинските или веројатните намери и потреби на оној чија е работата и е должен да постапи со внимание на добар стопанственик, односно добар домаќин. Работоводителот без налог кој постапувал совесно и внимателно има право на надомест, како и да бара од оној чија работа ја вршел да го ослободи од сите обврски што поради таа работа ги презел врз себе, да ги преземе сите обврски што ги прифатил од негово име, да му ги надомести сите нужни и корисни издатоци, како и да му ја надомести претрпената штета, дури и ако не е постигнат очекуваниот резултат.

Спротивен случај од работоводството без налог има кога одредено лице врши туѓа работа со намера да ги задржи за себе постигнатите користи, иако знае дека работата е туѓа. Во тој случај тој е должен на барање од оној чија е работата да поднесе сметка како работоводител без налог и да му ги предаде сите постигнати користи. Во овој случај оној чија е работата може да бара и враќање на предметите во поранешната состојба, како и надомест на штетата (член 216), а може и дополнително да го одобри она што е извршено, со што работоводителот без налог ќе се смета за налогопримач кој од почетокот работел по налог од лицето чија е работата (член 217 од ЗОО).

Неовластено претставување како полномошник

Доколку некое лице јавно се претставува како полномошник, со намера да склучи одредена правна работа во име и за сметка на друго лице-властодавец, а нема добиено овластување за тоа, може да произведе извесни дејства ако третото лице, со кое се склучува правната работа, не знаело ниту можело да знае дека полномошникот, фактички, нема овластување за застапување. Во тој случај третото лице има право на надомест на штета. Како пример, германското законодавство овозможува на третото лице да бара, по негов избор, надомест на штета или исполнување на правната работа од страна на лицето кое ја сочинило и склучило таквата правна работа.

Престанок на полномошното

Законот за облигационите односи и Законот за трговските друштва содржат изречни одредби за некои околности кои доведуваат до престанок на полномошното. Така, според ЗОО (член 84-86), полномошното престанува со: отповикување од страна на властодавецот, престанок на правното лице како полномошник, смрт на полномошник, престанок на правното лице што до дало полномошното и со смрт на властодавецот. Според ЗТД, полномошното престанува со отповикување на прокурата и отповикување на полномошното на трговскиот патник. И Законот за стечај предвидува дека со отварањето на стечајната постапка престанува полномошното на должникот кое се однесува на имотот што влегува во стечајната маса, како и налогот на должникот што се однесува на имотот што влегува во стечајната маса (член 127, став 1).

Во правната теорија, поаѓајќи од општите правила на граѓанското право, покрај веќе наведените начини на престанување на полномошното, предвидени се и следните случаи на престанок на полномошното: со постигнување на целта за која полномошното е дадено; со истекот на времето за кое полномошното било дадено; со настапување на раскинувачкиот услов под кој било дадено полномошното; со губење или ограничување на деловната способност на полномошникот-физичко лице, и со отказ на полномошното од страна на полномошникот¹².

¹²Чавдар К., „Полномошници и полномошна во трговското работење“, Стручно списание Правник, бр. 83, 1999, стр.8.

Стеснување на полномошното

Согласно член 84 и 85 од Законот за облигационите односи, работодавецот може да го стесни полномошното, односно обемот на дадените областувања, со изјава без посебна форма. Доколку со стеснувањето е повреден договор за налог или договор за дело или некој друг договор, полномошникот има право на надомест на штетата настаната со тоа стеснување. Стеснувањето нема дејство спрема третото лице кое склучило договор со полномошникот или извршило друга правна работа, а не знаел ниту морало да знае дека полномошното е стеснето.

Отповикување на полномошното

Истите одредби на Законот за облигациони односи кои важат за стеснувањето на полномошното важат и за неговото отповикување, со акцент на фактот што со отповикувањето престанува полномошното и овластувањата кои од него произлегуваат. Сепак, мора да се обрне внимание на известувањето за отповикувањето на полномошното, како би можеле и третите лица, со кои полномошникот вообичаено склучува договори или презема правни работи во име и за сметка на работодавецот, да бидат известени за отповикувањето, односно стеснувањето на полномошното, така што е потребно преземање соодветни дејствија за тие (третите лица) да го дознаат тоа. На некои постојани деловни патрнери тоа ќе им биде и непосредно соопштено на вообичаен начин, а за пошрок круг лица тоа може да се стори и со огласување во печатените или електронските медиуми.

Отказ на полномошното

Законот за облигациони односи не содржи одредби за отказ на полномошното од страна на полномошникот, но такви одредби содржи Законот за парничната постапка, каде е наведено дека полномошникот може во секое време да го откаже полномошното, но е должен уште еден месец да ги врши дејствијата за лицето кое му го издало полномошното, ако е потребно од него да отстрани некаква штета што во тоа време би можела да настане (член 90, став 4 од Законот за парничната постапка). Но, со оглед на фактот што полномошното се дава врз основ на извесна правна работа, правен однос меѓу работодавецот и полномошникот, а тоа е по правило договорот за налог, на отказот на полномошното аналогно можат да се применат одредбите

за отказ на налогот, така што, согласно член 822 од ЗОО, налогопримачот (полномошникот) може да се откаже од налогот кога сака, само не во невреме, но е должен да ги продолжи по отказот работите што не трпат одлагање, додека налогодавецот не биде во можност да ја преземе грижата за нив. Во секој случај, по престанокот на налогот, налогопримачот (полномошникот) е должен да му го врати писменото полномошно на налогодавецот, доколку такво му било дадено.

Смрт на властодавецот или полномошникот

Согласно одредбите на член 86 од Законот за облигационите односи, полномошното престанува со смрт на лицето што го дало, освен ако започнатата работа не може да се прекине без штета за правните следбеници или ако полномошното важи и во случај на смрт на давателот, по негова волја или по прородата на работата. Исто така, полномошното престанува и со смртта на полномошникот-физичко лице, со оглед на фактот што полномошното како правно дело се дава или склучува имајќи ги предвид посебните својства на полномошникот (*intuitu personae*).

Престанок на постоењето на правното лице како властодавец или полномошник

И во овој случај важат одредбите од Законот за облигационите односи кои се однесуваат на смрт на полномошникот или престанок на правното лице како полномошник, со тоа што по бришењето на правното лице од соодветниот регистар, без оглед на причините за неговиот престанок, започнатата работа може да продолжи заради заштита на правата на сукцесорите на правното лице.

Библиографија

- Лазаревиќ П. Адам „Облигационо право-Посебен дел“, Универзитет Скопје, 1960;
- Попов Даница, „Граѓанско право-Општи део“, Службени гласник, Београд, 2005;
- Славнић Јован, Велимировић Михаило, Вукићевић Славољуб, “Привредно право са основама граѓанског права”, Виша Пословна Школа, Београд, 2001;
- Станковић Обрен, Водинелић Владимир, „Увод у граѓанско право“, НОМОС, Београд
- Чавдар Кирил, „Полномошници и полномошна во трговското работење“, Стручно списание Правник, бр. 83, 1999.

POLITICS

**THE WAR IN SYRIA AS A CHALLENGE AND INSPIRATION FOR FEW
POLITICAL – SOCIOLOGICAL AND SOCIOLOGICAL – RELIGIOUS
CONSIDERATIONS EXPRESSED**

Slavko Sasajkovski

Institute for sociological, political and juridical research – Ss. Cyril and Methodius
University in Skopje,

e-mail:sasajkovski@hotmail.com

Ruzica Cacanaska

Institute for sociological, political and juridical research – Ss. Cyril and Methodius
University in Skopje,

e-mail:ruzica-c@hotmail.com

Ljubica Micanovska

Graduated sociologist,

e-mail:micanovskaljubica@gmail.com

Abstract

The war in Syria (internally - religious and civil war) directly and inevitably attracts the attention of multidisciplinary professional and scientific research, including, of course, and sociological (political - sociological and sociological – religious) , aimed at lighting, considerations expressed and understanding of a certain number of more profound deeper layers of its being. These are the layers that in reality have essential and fundamental significance and relevance for recognition and understanding of the overall picture of the war - the genesis, the causes, the complex of most diverse social circumstances (domestic, regional and global) , the actors (domestic and foreign) to their interests and goals and their political / geopolitical and military official and unofficial friendships and alliances, some of these friendships and alliances by definition and tradition expected and natural, and some other such friendships and alliances by definition and tradition incomprehensible and unnatural, the possible solutions to

the war (political / geopolitical, diplomatic, military / military – political) and so on. So, the authors of this paper are strongly committed to the commitment in recognizing and understanding of the war in Syria sociological scientifically – research creatively to break through the framework of those professional and scientific analysis of the war who are satisfied with the ambition to provide a security and military phenomenological view of the surface, the immediate and direct events that to shape the complex of the war and its visible elements of political, diplomatic, security and military structure.

Keywords:

War in Syria, Geopolitical and political – economic restructuring and reconstitution of global social power, Mazheb Hanbali and Wahhabism, Fukuyama and Huntington, Condoleezza Rice Doctrine and Arab Spring.

Introduction

The war in Syria in no case can not be viewed, to analyzed and to understand if are sees in strictly an isolated context of regional and especially global (geo) political and political - economic conditions, processes and trends. In such a case it is impossible realistically and objectively to detect and identify its essence, its nature and its structure. Taking your considerations expressed of this war of the regional and global geopolitical and political - economic performances a productive basis for argumentatively detection and lighting and accepting the truth about the war founded on empirical facts and evidence.

On the contrary, the war in Syria is one of the extremely the violent elements, the wars certain that are elements, the new regional and global structure and constellation of overall social power – (geo)political, military, social - economic, religious, ethno - national and tribal, political - propaganda. . . Only in these and such complexes of regional and global frameworks, primarily political, geopolitical and political - economic focus, can detect and identify the truth about this war. They are frames that are only productive for real and objective consideration, considerations expressed and understanding of the war in Syria. Only within this framework can to make a successful attempt for analytical - synthetic interpenetration of the research processes across all relevant layers of tissue of the war.

The being of the war in Syria is extremely complex and intricate. Extremely complex and intricate are the separate issues and problems of the genesis, structure, development and possible routes, concepts and models process to overcome it with a suitable solution which will give adequate and satisfactory answer, to the claims and aims of all relevant internal and especially foreign (regional and global) entities / actors and interests. These are actors and interests that real exist and are involved in the war and that in no case can not be evaded or at least relativized in trying to achieve a relatively stable, sustainable and just peace in the country and the region.

The war in Syria and the new world order

The complex of the war in Syria - its genesis, the real reasons for the war, the multitude of diverse actors, interests, goals and ideological patterns of those actors, the possible solutions for achieving peace, takes place in terms of, at the very least, already seriously begin process creating and designing a new global / international order of overall social power – (geo)political, political - military, political - economic, social - cultural, propaganda - political. . . (Rivera, 2004) . New global order of power that inevitably should be an alternative to the new world order that with spectacular pomp declared G. H. W. Bush immediately after the fall of the Berlin Wall, as too effective symbolic metaphor and paradigm of the end of the bipolar world order established after end of the Second World War. New World Order of Bush Senior was designed and implemented as a order of the overall social power with one pole - the United States and the complex of state resources (latent and potential) that shape and regulate the global social life in accordance with unilateral / selfishly defined US national interests and goals (Kessler, 1997) . With a note that she unipolar structure and constellation of global social power does not exclude, but rather on the contrary, emphasizes the necessity of establishing a multilateral alliances exclusively around the single / American pole of global power and around the processes of promotion and realization of US national interests and goals. So, it's multilateralism, on which especially insists the current Obama administration, which does not challenge the unipolar world order with the United States as the only pole of social power, but rather on the contrary, it is / it needs be multilateralism which strengthens and provides the unipolar of the American world order (Khan, 2013) .

In any case, the war in Syria is taking place in conditions of formation of (new)world order with structure and constellation of social power formed around his more poles. Of course that only theoretically can talk and analyze for symmetry of the distribution of global social power among all global actors involved in the

creation of a new world order with ambition and claim to be the new poles of a multipolar world order. Of course that the distribution of social power between the poles will be asymmetrical, with a clear advantage to the United States and its allies as one of those poles, but still, however, despite such asymmetry, and the less powerful poles will be able to possess social power and thus must be respected in making any decisions whatsoever in the field and within the overall international relations (Brzezinski, 2012) . In Syria carry on a conflict all potential and latent candidates for poles of the new world order, and directly or indirectly through using the services of any of the domicile actors / factors of power, primarily on military might, including and Islamic State (IS) .

Of the utmost importance is to emphasize that the process of creation of the new world order are taking practical its whole range on global international relations. These processes inevitably include all subjects of international relations, they are refract through the sovereign spaces of all existing state - legal / international – legal entities (including and in the Republic of Macedonia) . Run a unscrupulous competition of total social power, match without any kind of respect for the positive international – legal order, match which is dominated by militant means of coercion, geopolitical match for winning a each point / each entity of the global state - legal structure. Course that this unscrupulous match included country / pole that has something to lose. There is country/ pole whose concept, project and practical policies of unipolar international order specified time period were applied and imposed in international relations. The American unipolar international order is seriously and thoroughly challenged. It is the country / pole that has something to lose, which is a rule / by definition leads the unscrupulous use of militants means as a participant in the process of forming a new global order of the structure and the constellation of overall social power (McShane, 2004) .

Reflections on Syrian war

The war in Syria, unlike, for example, by the war in Iraq, or in Libya, is not caused primarily by the non – accept and non – cooperation of the Syrian political establishment led by President Bashar al-Assad of the Western, primarily the Anglo - Saxon, requirements and conditions in relation to the commercial and financial effects of the exploitation of the natural resources of Syrian, or the oil. By the way, the war in Iraq, just like it in Libya, quite obviously demonstrated that it actually failed states, the states actually no central government, or the states with a formal state - legal / international - legal subjectivity, the states that (in their formal - legal zone of sovereignty and territorial integrity) the actual power of separate parts of their territory they have local strongmen / commanders, are highly - productive

usable and useful as business partners (Cordesman, 2015) . The war in Iraq has shown that the funding, developing and highly efficient operation of business projects with which is exploited a particular national treasure, does not necessarily require the existence of a strong central government, as it earlier was thought (at least as prevailing opinion) , of course, a central government that can easily corrupt, primarily because of the low level of development of democratic relations in those countries and the absence or practical not functioning of the complex of control mechanisms, tools and procedures (Kaysen, Miller, Malin, Nordhaus, Steinbruner, 2002) . The war in Iraq, just like, for example, the war in Libya, showed that extremely highly profitable businesses in (a rule and by definition inherently corrupt) commercial use of national treasures without serious problems can be concluded with (also, a rule and by definition inherently corrupt) local strongmen / commanders, and these businesses to function with an enviable level of profitability for both (a rule and by definition corrupt) countries involved in such businesses. The fact that in general cannot be disputed is that when it comes to the high profits in the oil business, despite the current exceptionally low price of oil, the cooperation with Islamic State, or purchase of the oil that sells Islamic State, is not prohibited field of highly profitable business cooperation (Bennis, 2015) .

So, with full right it can be stated that the war in Syria is essentially not a war for the Syrian oil. The war in Syria its rationality and specifically justification has in the importance of Syria as a significant important and absolutely relevant political and military / military - political factor in the Middle East and the wider region of the Middle East. This conclusion primarily relates to the relevance of Syria in terms of resolving the issue of Palestinian / Arab - Israeli conflict (Sasajkovski, Micanovska, 2012) . A fact which can never be omitted is a "hard" empirical finding that exactly Syria, along with Iran (which is not an Arab state - the Persian nation is not Arab nation) is the most decisive and the most consistent dam / hurdle before the realization of primarily American / Anglo - Saxon conception (their plans / their "Path to peace") to resolve this conflict by establishing a stable and viable Palestinian state that will not be a security threat to Israel. The Syrian - Iranian alliance with full expression comes and within the Syrian war. That alliance has political / geo - political and military / military - political interests and goals, this alliance also on the a specific way is secured through their religious closeness - President Assad's Alawites (it is some kind of Shia "sect") and this alliance is further strengthened by the transformation of the Syrian - Iranian political / geo - political and military / military - political bilateral connection in strong geo - strategic triangle, through allied involving of state interests and goals of the Russian Federation as an undisputed global political / geo - political, military / military - political and economic / political - economic factor and pole / pillars of the structure and the constellation of a new world order, or as a factor and pole / pillar the

structure and constellation of fully relevant global social power (Smyth, 2015) . In this context speaking, must be emphasized noted that in no case shall not to forget the importance of the fact that the most important, in essence the only one military base of Russia in the region is military - air force base in Latakia, in Syria, and that Russia directly and furiously intervene in the Syrian war precisely at moments when Islamic State is closer to the zone of the Syrian territory where it is located this base (Rogers, Reeve, 2015) .

Syria, or father and the son Assad, never followed the footsteps of Egypt and El Sadat and did not accept the exchange of territories with recognition of the peaceful existence of state Israel. In a certain sense speaking, the family Assad and hardline Israeli Prime Minister Netanyahu's natural allies - of their actual "alliance" crash attempts by US administrations, especially the administration of President Obama, repeating, of course not identical, but within the framework and meanings of concepts and models for repetition of the example and the formula for a peaceful solution of Camp David. The family Assad and Syria, along with theocratic government in Tehran, in particular by Hamas in the area Gaza and by Hezbollah in southern Lebanon, a large number of times with remarkable success managed effectively provoke Israeli governments (as well as the powerful Israeli military and intelligence / counter – intelligence structures) and so with "joint forces" to prevent a political / peaceful solution to the conflict following the example and the formula of Camp David (Asseburg, 2014) .

In any case, the war in Syria to legitimize as the most difficult and most hulking overall social turbulence and distortion in the region and as a social phenomenon which is a plastic metaphor, a significant symbol and completely authentic paradigm of the genesis, of the development, of the various actors, of the multiplicity involved interests and of all possible directions, forms and content of finalizing the geo - political, military - political and political - economic seismicity they have generated the complex of the Arab Spring (Rozsa, 2012) . This war, outbuildings, analyze and considerations expressed in the same context of domicile, regional and global geo - political, military - political and political - economic dynamic, almost completely to stripped down and the current theoretical - conceptual and practical - political value the ideas and suggestions of Fukuyama and Huntington (the actual conversion of the declared political and military - political efforts to install a liberal democracy in the region of the Middle East into a regional and global clash of civilizations) , and the Condoleezza Rice Doctrine (for westernisation of the Near and Middle East through military and political actions to overthrow undemocratic, or anti - western / anti – Anglo - Saxons, and installing a democratic, or pro - western / pro – Anglo – Saxons governance structures) , and the functional potential and capacity of constitutional concept and model of the EU

as a union sui generis (whereby, including and in relation to the asylum / refugee / migration crisis, fully came to the fore strongly conflicting state interests of EU Member States, which actually blocked the institutional functionality of the Union) , and the historical / historical – civilizational merits of the (un)success of the concepts and models of European multiculturalism (also, primarily in relation to the asylum / refugee / migration crisis strongly has imposed the reality of the problems, or the failure, of the western / European concept and the appropriate models of multiculturalism - essentially identified and understood as an adaptation and assimilation through the adopting of the values of European societies, and not as parallel social existence of multiple cultural identities, such as transform and as you currently is expressed multiculturalism within European societies) .

Wahhabism and mazhab hanbeli

This whole geopolitical, political - religious and militant conglomerate of the Syrian in the center of the analytical multi – disciplinary professional and scientific attention to imposed (and) the phenomenon of the Islamic radicalism, fundamentalism, extremism. . . Moreover, incomprehensible ease are used terms and categories which in fact to cloud the and to hinder the true professional and scientific analysis, as and the professional and scientific synthesizing and understanding of all these social phenomena -primarily the phenomena of social conditions, processes, movements and trends around the muslim areas within the global geopolitical and religion - religious universe. In this framework the problematic treatment of the phenomenon of Islamic radicalism, fundamentalism, extremism. . . , with especially strong intensity has imposed a specific dimension of the Wahhabism (Jabbour, 1994) . More specifically speaking, every appearance of Islamic radicalism, fundamentalism, extremism. . . , quite wrong, even and in professional and scientific circles, began to be designated and defined as Wahhabism. In this context the problem, on the other hand, also completely wrong, Wahhabism, as a full cabinet construction completely separated from reality, even by the professional end scientific circles, began to be defined as socially positive theoretical a position that mean restoring, promotion and affirmation of the original values, principles and norms of the Islamic religion, as the values, principles and norms that define, determine and propagate social peace, progress, solidarity, tolerance. . .

The most basic conclusion must to be that it has the Wahhabism is not mazhab. Wahhabism does not constitute a pretention claim within of the Fiqh to build a completely closed Islamic - legal system, which will mean a legal – normative setting and regulation of the overall social life of a particular Muslim

communities. Wahhabism is not an Islamic - legal phenomenon. Wahhabism is not formed as an alternative to Hanbali mazhab. The Hanbali mazhab is the mazhab, it is the Islamic law school and the Islamic legal system, which is accepted and which is fully functional on the geopolitical and religion - religious space on which appear and on which was accepted Wahhabism. Wahhabism is not a product of established Islamic law school with whose work on the basis and within the religious revelation - Qur'an, as and Sunnah and Hadiths, meaning form the work of the mujtahids within the process of ijtihad, they the mujtahids under a guidance of one mujtahid, had reached the ijma' idzhmaa and had defined / had formulated a concrete fatwa, or closed system of fatwas, which in reality is a rounded Islamic - legal system / mazhab, which it governs and it regulates the entire life of a particular Muslim community (Blanchard, 2006) .

Wahhabism, contrary of it all, is an ideological / ideological - political matrix. And not any ideological - islamic matrix that gives any basis to be qualify as a radical, fundamentalist, extremist. . . Wahhabism is the concrete ideological - islamic matrix whose creator is Muhammad al - Wahhab and which is appreciated by the royal house of Saud family as the fundamental integrative and cohesive substance of the Kingdom of Saudi Arabia. Wahhabism can be and often it is declared / accused of Islamic extremism, fundamentalism and radicalism by the Islamic theologians, ideologists and politicians belonging to other mazhabs and other ideological and political matrix and determination, but also, for its members Wahhabism is no extremism, fundamentalism or radicalism, Wahhabism for them there will not have any negative connotations. Wahhabism of Al - Wahhab, most generally speaking, is of the positions of the determination for return to the source of acceptance and practice of Islam, so as Islam was accepted and practiced in the first Muslim communities on the territory of present – day States of the Gulf (Alterman, McCants, 2009) . In this sense speaking, Wahhabism is inherently closer to one of the basic features of mazhab hanbali (unlike the mazhab hanif) – the attitude towards Qiyas principle, the its acceptance or rejection, as one of the most important principles on which must necessarily be set processes / procedures the ijtihad (Al – Awa, 2012) .

Conclusions

The war in Syria, along with a tidal wave of violence that is generated or trying to find their social basis for rationalization, strongly it imposed the question / problem of Wahhabism with all its practical manifested elements, aspects, dimensions. . . Of course the social phenomenon of this war along with the entirety of the turbulent developments through the Muslim areas of the Near and Middle

East known as the Arab Spring, in no case can not be separated from the previous turbulent developments in the region, primarily from Arab / Palestinian - Israeli wars (four in number) and of the necessity of establishing on sustainable Palestinian state, in conditions of its secure coexistence with also the secure existence of the State of Israel. The war in Syria is also in no case can way be separated from the turbulent developments in Iraq and a bit wider geopolitical in Afghanistan and in the Muslim geopolitical spaces of the African continent. And, as rounding of the geopolitical whole, it all inevitably perceived, analyzed and understood as a geopolitical space to a match of the actors / entities of creating a new world order, wherein each of these global geopolitical actors has its own allies, or more precisely told has its puppets between states, between political - religious / political - Islamic movements and groups and between militant formations, some of them, primarily Islamic State, to a lesser extent Hamas and Hezbollah, already established as full military formations.

Basically relatively stable and sustainable peaceful solution to the war in Syria is by no means possible with the removal, circumventing or certain marginalizing of the power and role of any of its participants. Particularly peaceful solution is not possible without respecting of the geopolitical and political - economic interests and goals of regional and global actors involved (political, diplomatic, military. . .) in this war directly and clearly visible and / or indirectly through their political and militant puppets. This means that the solution to the war can not to exclude nor US and Russia as a particularly big (political, diplomatic, military. . .) engaged global geopolitical and political - economic entities in the war, can not to exclude nor regional geopolitical and political - economic factors (primarily Iran and Turkey) , can not to exclude nor interests of the domicile participants in the war, regardless of their puppet character in relation to global and regional entities and factors involved in the war. The fact is that the interests and objectives of these domicile participants in the war are complementary with the interests of global and regional geopolitical and political - economic entities in the Syrian war. They, especially El Assad and the political and political - economic group around him, it tells the real political perception of the complex relationships in and around the war, in no case can to be dropped and replaced with some new domicile Syrian political actors in the process of peaceful solving of the war. It should not be forgotten that the government of El Assad still is government that representing the country in the UN and it is a fact that strengthens its international - legal and international - political credibility. Islamic State is imposed by the power of facts – controls a large territory from Syria and Iraq, receives serious support from global and regional entities and factors in the war, it is ultimately their product and their contractor on the ground of the war, and with a rather vague situation in terms of opportunities that really is independent, that is withheld from the control

and the as such autonomous militant structure is powerful and able to do all those crimes that do.

Scientific references

- Al – Awa M. S. (2012) : FGM In the Context of Islam, International Federation of Islamic Scholars, http://egypt.unfpa.org/Images/Publication/2012_05/d9174a63-2960-459b-9f78-b33ad795445e.pdf
- Alterman J. B. , McCants W. (2009) : Saudi Arabia: Islamists Rising and Falling, Columbia University Press, http://csis.org/files/publication/AltermanMcCants_ReligiousRadicalism_Chapter6.pdf
- Asseburg M. (2014) : *Middle East Peace Talks at the End of the Road*, German Institute for International and Security Affairs, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2014C21_ass.pdf
- Bennis P. (2015) : *Understanding ISIS and the new global war on terror*, <http://www.kropfpolisci.com/isis.bennis.pdf>
- Blanchard C. M. (2006) : The Islamic Traditions of Wahhabism and Salafiyya, CRS Report for Congress, <http://www.investigativeproject.org/documents/testimony/47.pdf>
- Brzezinski Z. (2012) : *Strategic vision. America and the Crisis of Global Power*, Basic Books, http://www.otvoroci.com/uploads/3/8/0/5/38053843/strategic_vision_america_and_the_crisis_of_global_power.pdf
- Cordesman A. H. (2015) : *ISIS and “Failed States Wars” in Syria and Iraq*, CSIS, http://csis.org/files/publication/151009_Cordesman_ISIS_Failed_State_Wars.pdf
- Kaysen C. , Miller S. E. , Malin M. B. , Nordhaus W. D. , Steinbruner J. D. (2002) : *War with Iraq. Costs, Consequences, and Alternatives*, American Academy of Arts & Sciences, http://www.econ.yale.edu/~nordhaus/homepage/AAAS_War_Iraq_2.pdf
- Khan I. (2013) : *The Obama Doctrine – a multipolar foreign policy*, Linneuniversitetet, <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:698541/FULLTEXT01.pdf>

- Kessler B. R. (1997) : *Bush's New World Order: The Meaning Behind the Words*, <http://www.apfn.org/pdf/bushsnewworldorder.pdf>
- Jabbour N. T. (1994) : *Islamic Fundamentalism: Implications for Missions*, International Journal of Frontier Missions, Vol. 11 : 2 april 1994, http://www.ijfm.org/PDFs_IJFM/11_2_PDFs/06_Jabbour.pdf
- McShane T. W. (2004) : *International Law and the New World Order: Redefining Sovereignty*, The Air University, <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/army-usawc/strategy2004/04mcshane.pdf>
- Rogers P. , Reeve R. (2015) : *Russia's Intervention in Syria: Implications for Western Engagement*, Oxford Research Group, <http://www.oxfordresearchgroup.org.uk/sites/default/files/PR%20briefing%20October%202015.pdf>
- Rozsa E. N. (2012) : *The Arab Spring. Its Impact on the Region and on the Middle East Conference*, Policy Brief Nos. 9 / 10, <http://library.fes.de/pdf-files/iez/09609.pdf>
- Rivera D. A. (2004) : *Final Warning: A History of the New World Order*, [http://ethosworld.com/library/FINAL-WARNING-A-History-of-the-New-World-Order-\(2004\).pdf](http://ethosworld.com/library/FINAL-WARNING-A-History-of-the-New-World-Order-(2004).pdf)
- Sasajkovski S. , Micanovska Lj. (2012) : *ISRAELI – PALESTINIAN CONFLICT – THE GENESIS, DEVELOPMENT, CURRENT CHALLENGES*, International Scientific Conference “Faces of the Crisis” , European university Republic Macedonia – Skopje, Skopje, 2012.
- Smyth P. (2015) : *The Shiite Jihad in Syria and Its Regional Effects*, The Washington Institute for Near East Policy, https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyFocus138_Smyth-2.pdf

**РАЗВОЈ И ОРГАНИЗАЦИЈА НА СЛУЖБАТА ЗА ИЗВИДУВАЊЕ,
ИЗВЕСТУВАЊЕ И ТРЕВОЖЕЊЕ ВО МАКЕДОНИЈА И НЕЈЗИНАТА
ТРАНСФОРМАЦИЈА ВО ЦЕНТАР ЗА УПРАВУВАЊЕ СО КРИЗИ**

Драган Веселинов

доц. д-р, Универзитет "Евро-Балкан" – Скопје,

e-mail: dragan_veselinov@yahoo.com

Апстракт

Навременото и постојано откривање и следење на потенцијалните и веќе постоечките опасности и загрозувања од воени дејствија, елементарни непогоди, техничко-технолошки несреќи и катастрофи, појави на заразни болести и друго, овозможува поголема и поефикасна заштита и спасување на човекот и материјалните добра. Оваа дејност во земјите низ светот се развива, организира и спроведува институционално преку разни служби и установи. Во Македонија извидувањето, известувањето и тревожењето како служба започнува да постои и функционира крајот на шеесетите години од минатиот (XX) век. Оттогаш службата бележи одреден развој и промени во нејзиното организирање и функционирање а во 2005 година таа се трансформира во Центар управување со кризи.

Клучни зборови: извидување, известување, тревожење, управување со кризи, Македонија.

DEVELOPMENT AND ORGANIZATION OF SERVICE FOR RECONNAISSANCE, REPORTING AND ALERTING IN MACEDONIA AND ITS TRANSFORMATION INTO A CRISIS MANAGEMENT CENTER

Abstract

Timely and continuous detection and monitoring of potential and already existing dangers and threats of military action, natural disasters, technological accidents and catastrophes outbreak of infectious diseases and other, provides greater and more efficient protection and rescue of people and material goods. This activity in countries around the world have developed, organized and implemented through various institutional services and facilities. In Macedonia reconnaissance, reporting and alert as service starts to exist and function the end of the sixties of the twentieth century. Since then, the service has a certain development and changes in its organization and operation and in 2005 it was transformed into Crisis management center.

Keywords: *reconnaissance, reporting, alerting, crisis management, Macedonia.*

Отсекогаш кај човекот навременото известување, извидување и тревожење за појави на одредени опасности и загрозувања значело и поефикасна заштита и спасување од истите. Всушност ова овозможувало негова информираност и предупреденост со што би се подготвувал и справувал со ваквите појави односно дејствувал на соодветен начин со кој ги отстранувал или намалувал нивните последици. Низ човековата историјата ваквата дејност може да се забележи преку разни примери и начини на изведување но со иста цел и задача т.е. благовремено да се известат луѓето за опасноста и загрозувањето на кои би биле изложени. Секако ова важи и денес но и во иднина бидејќи суштината на целите и задачите кај извидувањето, известувањето и тревожењето се исти а разбирливо прилагодени согласно актуелните опасности и загрозувања како и техничкиот напредок на цивилизацијата.

Во зависност од историските периоди на територијата на Македонија преку разни начини, форми и елементи се организирало известувањето, извидувањето и тревожењето. Но оваа дејност на нејзината територија на ниво на систем со служби кои биле исклучиво за таа намена започнува да функционира кон крајот на шеесетите години од XX век. Во Македонија службата за известување, извидување и тревожење (понатаму: службата) се формирала и функционирала на начин на кој се опфаќало секое ниво на општественото уредување. Така покрај општествено-политичките заедници службата ја создавале и организирале и работните и други организации како и месните заедници.

Примарна задача и цел на службата за известувањето, извидувањето и тревожењето била навременото откривање на опасностите и загрозувањата во услови на војна и мир, известување на населението, работните и други организации и државни органи за ваквите појави и вршење на тревожење.¹ Службата за извршување на своите задачи користела податоци од други служби што исто така вршеле набљудување на одредени појави, воената служба за воздушно јавување и наведување и други соодветни служби. Таа соработувала и разменувала податоци со метеоролошките, здравствените, сеизмолошките, противпожарните, земјоделските, водостопанските, електростопанските, радиолошко-заштитните и други служби и работни организации со што се заголемувала ефикасноста и ефективноста на нејзината работа. При посебни околности задачите на службата, посебно оние околу известувањето можеле да ги вршат и средствата за јавно информирање (печатот, радиото, телевизијата и други).

Поради карактеристичниот облик на дејност кој го имала службата поточно за нејзините потреби при извршување на задачите и целите се формирале центри за известување и тревожење (понатаму: центрите). Тие прибирале информации и податоци за секаков вид на опасност во услови на војна и мир, истите ги обработувале и врз основа на нив вршеле информирање на надлежните органи, организации, работни луѓе и граѓаните. Во зависност од околностите доколку имало потреба и вршеле нивно

¹Член 18 од Законот за народна одбрана (Службени лист на СФРЈ, бр.08/69 г.) (На почетокот обврските на оваа служба биле наменети само за воени услови или непосредна воена опасност за подоцна во 1982 година тие да се прошират и за сите видови на опасност во услови на мир.)

тревожење. Центрите исто така вршеле и: следење на ситуацијата во воздушниот простор врз основа на податоците добиени од воените служби за набљудување и известување но и преку свои набљудувачки елементи за што понатаму ги известувале надлежните органи и населението; прибирале податоци за непријателски дејства и за опасност од нуклеарно-хемиски борбени средства; примале и пренесувале наредби, одлуки и извештаи за мерките на приправност и мобилизација како и прибирање на други податоци и информации за настани и појави од интерес на одбраната и заштитата.² Тие биле формирани на републичко и општинско ниво. Покрај Републичкиот имало и 34 општински центри како и еден на ниво на град Скопје.³

За набљудување на териториите и воздушните простори на општините и градот Скопје, службата формирал набљудувачки станици. Овие станици во случај на откривање на некаква опасност ги известувале центрите. Нивниот број зависел од големината на територијата која ја покриваат и конкретните потреби и услови за што се проценува дека до почетокот на деведесетите години од минатиот век на територијата на Македонија имало над 100 набљудувачки станици.⁴ Низ центрите во Македонија се формирале и единици кои во случај на војна или непосредна воена опасност вршеле тревожење на населението.

За потребите на системот за известување, извидување и тревожење во случај на појава на опасности во услови војна и мир се вклучувале и ангажирале организации и служби кои во своето секојдневно работење вршеле набљудување на појави и настани од својот делокруг на работа. Бројот на овие служби и организации од кои некои наведовме во овој текст кои би биле ангажирани во услови на војна и мир изнесувал над 600.⁵

Лицата кои работеле или пак отслужувале во службата биле обучувани за извршување на задачи во услови на војна и мир. Најчесто овој кадар се пополнувал со воени обврзници и лица што се обврзани да учествуваат во единиците и органите на цивилната заштита.⁶

Службата за остварување на своите функции, поготово во делот на комуникацијата и размената на информации и податоци била поврзана со

² Стојан Кузев, *Цивилна одбрана*, НИП “Гурѓа”, Скопје 1996, 167.

³ Истото.

⁴ Истото.

⁵ Исто, 167 и 168.

⁶ Член 148 од Законот за народна одбрана (Службени лист на СФРЈ, бр.21/82 г.)

сите субјекти кои биле од интерес за известувањето, извидувањето и тревожењето но и воопшто за одбраната преку посебен систем за врски. Таквата меѓусебна мрежа на врски која примарно се потпираше на УКБ радио-телефонските системи и КБ радиотелепринтерските и телефонските системи и била воспоставена на секое општествено ниво се сметала за задоволителна.⁷ Воглавно службата била соодветно опремена со материјално-технички средства и опрема кои им овозможувале нејзино ефикасно работење во услови на војна и мир.

Тревожењето како една од основните активности на службата се реализирало преку мрежа на сирени и слични такви средства преку кои требало да се изврши рано предупредување на населението за одредена опасност. Бројот и локацијата на поставување на сирените зависел од големината и географските карактеристики на населеното место со цел како би се опфатило целото население. Карактеристична била ситуацијата со тревожењето на населението во случај на уривање и или прелевање на брани која уште од самиот почеток на формирањето на оваа мрежа на сирени не била докрај разрешена односно требало да се овозможи соодветно решение кое би овозможил ефикасно рано предупредување од таквиот вид на опасност.⁸ Сирените кои всушност претставувале направи што произведувале звучни ефекти работеле на различен погон. Според ова тие можеле да бидат: електрични, пневматски, парни, рачни, а имало и уреди за автоматско активирање. Врз основа на далечината на звучниот сигнал тие пак се делеле на сирени со мала (1 км), средна (1-5 км) и голема (над 5 км) далечина.⁹ Како електрична сирена со средна и голема далечина на звучниот сигнал центрите во Македонија ја користеле ES 80. Управувањето на сирените се вршело преку системи кои овозможувале нивно поединечно или групно користење од еден или повеќе центри и преку различни надворешни пристапи. Еден од таквите системи за управување на сирени кој се користел низ центрите во

⁷Стојан Кузев, Цивилна одбрана, НИП “Ѓурѓа”, Скопје 1996, 168 (Врските покрај на републичко и општинско ниво се поставувале и во месните заедници и претпријатијата.)

⁸Врз основа на тврдењата на Стојан Кузев во книгата Цивилна одбрана, НИП “Ѓурѓа”, Скопје 1996, 169.

⁹ Grupa autora, Sredstva i oprema civilne zastite, Narodna armija, Beograd, 1971, 56-58.

Македонија е и USUS-69.¹⁰ Овој систем вклучува и различни подсистеми како што се телефонија, постојана контрола на физичка линија и итн. што овозможува негова поголема функционалност и сигурност. Ваквата мрежа на сирени односно целиот овој систем на тревожење е присутен и денес кој како застарен и недоволно одржуван во поголем дел или воопшто и да не е функционален. Ваквата состојба со тревожењето негативно се одразува на раното предупредување со кое пак се отежнува или оневозможува навремена заштита и спасување на населението и материјалните добра.

Низ целата територија на Македонија центрите користеле знаци за тревожење на населението од секаков вид на опасност.¹¹ Со овие знаци населението било запознавано за да може соодветно да реагира по дадениот знак. Така во случај на некаква појава на опасност центрите вршеле тревожење преку кое населението имало претстава за нејзиниот вид со што понатаму се преземале одредени мерки за заштита и спасување.

Генерално ваквата состојба во службата останува иста како и во текот на деведесетите години на XX век така и на почетокот на дваесет и првиот век. Забележани се само некои измени во функционирањето на службата. Така со Законот за одбрана од 1992 година не се предвидени активност на службата во мирновременски услови. Но и со овие нормативни измени службата и понатаму ги извршувала своите задачи и цели како и претходно односно ја спроведувала својата дејност во услови на војна и мир.¹² Покрај

¹⁰ Центар за управување со кризи

¹¹ Член 1 и 2 од Правилникот за знаците за тревожење (Службен лист на СФРЈ, бр.32/84 г.) (Знаци за тревожење кои ги емитувале сирените биле: “општа јавна мобилизација” се емитувала со завивачки тон со паузи во вкупно траење од 3 минути (12 завивачки тонови од по 10 секунди и 11 паузи од по 5 секунди); “воздушна опасност” се емитувала со завивачки тон непрекинато 60 секунди; “радиолошко-хемиско-воздушна опасност” се емитувала со завивачки тон со паузи во вкупно траење од 90 секунди (три еднолични од по 20 секунди и 2 паузи од по 15 секунди); “опасност од пожар” се емитувала со едноличен тон со паузи во вкупно траење од 90 секунди (три еднолични од по 20 секунди и 2 паузи од по 15 секунди); “опасност од елементарни непогоди” се емитувал во комбинација од едноличен и завивачки тон во вкупно траење од 60 секунди (два еднолични тона од по 20 секунди и еден завивачки од 20 секунди); “престанување на опасноста” се емитувало сигнал со едноличен тон со вкупно траење од 60 секунди.).

¹² Пошироко за составот, целите и задачите на службата во Менде Солунчевски, Цивилна заштита, Југореклам, Скопје, 2005, 229-233.

ова карактеристично за службата биле и промените кај знаците за тревожење. Најпрво истата (1992) година со правилник била одредена нивната содржина која се сведува на знаци за тревожење на граѓаните во случај на општа опасност (воздушна опасност, поплави од природни водотоци и рушење на брани, лавини, терени што се лизгаат, несреќи во рудници и производствени погони, пожари од поголеми размери и др), опасност од употреба на радиолошко-хемиско-биолошки борбени средства и престанување на најавената опасност.¹³ Потоа во 1996 година следува нова измена во содржината на знаците со која се утврдени следните знаци за тревожење: воздушна опасност, опасност од употреба на радиолошко-хемиско-биолошки борбени средства, опасност од елементарни непогоди (опасност од поплави, рушење на брани, лавини, терени што се лизгаат, несреќи во рудници и производствени погони, пожари од поголеми размери и сл.) и престанување на најавената опасност.¹⁴

Воглавно службата и понатаму располагаа со центри, набљудувачки станици и единици за тревожење и претставувала дел од единствениот систем за известување, извидување и тревожење на територијата на Македонија. Но целиот овој концепт на постоење и функционирање на службата се променува со донесувањето на Законот за управување со кризи во 2005 година. Таа година доваѓа до нејзина трансформација во Центар за

¹³Член 2 од Правилникот за знаците за тревожење (Службен весник на РМ, бр.52/92 г.) (Според промените се емитувале следните знаци: “општа опасност” се емитувала со завивачки тон непрекинато 60 секунди; “радиолошко-хемиско-воздушна опасност” се емитувала со завивачки тон со паузи во вкупно траење од 90 секунди (три еднолични од по 20 секунди и 2 паузи од по 15 секунди); “престанување на опасноста” се емитувало сигнал со едноличен тон со вкупно траење од 60 секунди.).

¹⁴Член 2 и 3 од Правилник за изменување и дополнување на правилникот за знаците за тревожење (Службен весник на РМ, бр.63/96 г.) (Според промените се емитувале следните знаци: “воздушна опасност” се емитувала со завивачки тон непрекинато 60 секунди; “радиолошко-хемиско-воздушна опасност” се емитувала со завивачки тон со паузи во вкупно траење од 90 секунди (три еднолични од по 20 секунди и 2 паузи од по 15 секунди); опасност од елементарни непогоди се емитувала во комбинација од едноличен и завивачки тон во вкупно траење од 60 секунди (два еднолични тона од по 20 секунди и еден завивачки од 20 секунди) и за “престанување на опасноста” се емитувало сигнал со едноличен тон со вкупно траење од 60 секунди.).

управување со кризи (понатаму: ЦУК) кој претставува дел од системот за управување со кризи (понатаму: СУК). За потребите на управувањето со кризи ЦУК ги извршува следните задачи: обезбедува континуитет во меѓуресорската и меѓународната соработка, консултации и координација во управувањето со кризи; изработува и ажурира единствена процена на ризици и опасности по безбедноста на Македонија и предлага мерки и активности за разрешување на кризната состојба.¹⁵ За ефикасно прибирање и размена на податоци и информации како и следење на состојбата на целата територија на државата ЦУК покрај на национално се организира и на локално ниво преку регионални центри. Во Македонија има вкупно 35 регионални центри формирани низ општините и градот Скопје.¹⁶ Со овој број покрај општините во кои се формираат се покриваат и оние во кои нема седиште на регионални центри. На тој начин на локално ниво насекаде низ државата се врши следење и процена на можните појави на опасности и загрозувања, обезбедување на координација на учесниците во справувањето со истите и други задачи и активности за потребите на СУК во делот на превенцијата и справувањето со кризи.

Како дел од работите кои ги извршуваат регионалните центри претставува и раното предупредување манифестирано преку тревожењето на населението во случај на појава на некаква опасност. Со донесување на уредба од 2007 година па до денес на целата територија на Македонија како единствени знаци за тревожење во случај на појава на опасност се користат следните: за општа опасност и за престанок на опасност.¹⁷ Но како што и претходно е споменато во текстот поради застареноста и неодржувањето на мрежата на уредите за тревожење ефикасноста на раното предупредување е доведено во прашање. Сето ова пак негативно се одразува на функционалноста на кризниот менаџмент како и на заштитата и спасувањето на луѓето и материјалните добра од појава на опасности и загрозувања.

Ваквите текови на настаните и промените кои настанаа во оваа област не ја подобрија нејзината состојба на функционирање. И покрај тоа што имаше потреба од решавање на некои суштински прашања во оваа

¹⁵Марина Митревска, Кризен менаџмент, Европа-92, Скопје 2008, 149.

¹⁶Член 23 од Законот за управување со кризи (Службени весник на РМ, бр.29/05 г.)

¹⁷Член 3 и 4 од Уредбата за знаците за тревожење (Службен весник на РМ, бр.09/07 г.) (“општа опасност” се емитува со завивачки тон непрекинато 60 секунди и “престанување на опасноста” се емитува сигнал со едноличен тон со вкупно траење од 60 секунди.).

проблематика сепак решенијата и одговорите кои беа понудени и реализирани во пракса се покажаа како недоволни. Така денес а без некои наговестувања и тенденции за промени и во иднина имаме служба која нема доволно капацитети и можности да ги исполнува задачите и целите за кои е формирана.

Резиме

Создавањето и развојот на службата за известување, извидување и тревожење како и нејзината трансформација во Центар за управување со кризи не претставува само еден збир на историски факти и настани туку и ни укажува на предностите или недостатоците кои ги имало, ги има и ќе ги има Македонија во оваа област. Службата се формирала и функционираше согласно тогашните потреби како еден од механизмите за одговор од појава на разни опасности и загрозувања. Нејзината кадровска пополнетост како и опременоста со материјално-технички средства овозможувало соодветна и ефикасна вклопеност во тогашната одбрана и заштита на населението и материјалните добра. Сето ова било спроведувано со координација и соработка помеѓу субјектите од тогашниот систем за одбрана. Ваквиот начин и состојба на функционирање и опстојување на службата во областа на одбраната се одржал и на почетокот на дведесетите години од минатиот век. Во текот на понатамошните години како резултат на безбедносните политики но и воопшто на општествено-политичката состојба во државата доваѓа до суштински промени во службата т.е. нејзина преобразба во институција во која наследените задачи и целите се маргинализирани или воопшто исфрлени. Донекаде ваквата ситуација е оправдана врз основа на фактот и условите на прилагодување на сегашните актуелни опасности и загрозувања како и вклопувањето во новите безбедносни трендови. Но има делови во кои сето ова негативно се одразува врз превенцијата, раното предупредување и справувањето со кризи. Запоставувањето на УКБ радиомрежата и мрежата на сирени, недоволната опременост и пополнетоста со соодветни кадри се едни од повеќето работи кои само ја отежнуваат работата на Центарот за управување со кризи во случај на појава на опасност и загрозување. Секако ова се одразува и на ефикасноста и ефективноста на спроведувањето на заштитата и спасувањето на луѓето и материјалните добра од таквите појави.

Како до денес така и во иднина Македонија нема да биде имуна на појави на опасности и загрозувања. Поради тоа неопходни се решенија кои ќе доведат до промени на денешната ситуација во делот на управувањето со кризи. Така преку создавање на механизам кој ќе овозможи соодветно рано предупредување, превентивност и справување со настаната криза ќе се добие и потребниот степен на подготвеност за давање на навремена и ефикасна заштита и спасување во Македонија.

Користена литература

- Grupa autora, Sredstva i oprema civilne zastite, Narodna armija, Beograd, 1971;
- Марина Митревска, Кризен менаџмент, , Европа-92, Скопје 2008;
- Менде Солунчевски, Цивилна заштита, Југореклам, Скопје, 2005;
- Стојан Кузев, Цивилна Одбрана, НИП, Ѓурша, Скопје, 1996;
- Закон за народна одбрана (Службени лист на СФРЈ, бр.08/69 г.);
- Закон за народна одбрана (Службени лист на СФРЈ, бр.21/82 г.);
- Законот за управување со кризи (Службен весник на РМ, бр.29/05 г.);
- Правилник за знаците за тревожење (Службен лист на СФРЈ, бр.32/84 г.);
- Правилник за знаците за тревожење (Службен весник на РМ, бр.52/92 г.);
- Правилник за изменување и дополнување на правилникот за знаците за тревожење (Службен весник на РМ, бр.63/96 г.);
- Уредбата за знаците за тревожење (Службен весник на РМ, бр.09/07 г.).

SOCIETY

**GLOBALIZATION IN THE LANGUAGE AND LETTER THROUGH THE
PUBLIC WRITINGS AND FIRMS: THE CASE IN THE CITY
SKOPJE**

Marija Drakulovska Cukalevska

SS. Cyril and Methodius University Skopje, Faculty of Philosophy

e-mail: marija_drakulovska@yahoo.com

Anica Dragovic

SS. Cyril and Methodius University Skopje, Faculty of Philosophy

e-mail: anica.dragovikj@fzf.ukim.edu.mk

Abstract

We focus our subject of research on the changes resulting from the globalization processes in different cultures. Those changes are most obvious in the use of language and writing on the public signboards and company names. Thereto, we considered the approaches of the relevant linguists Ranko Bugarski (Bugarski, 2001), Joshua Fishman (Fishman, 2006), Manfred Steger (Steger, 2009). Their approaches are based on detailed empirical researches on the contemporary trends in language. According to those trends, they define the language state as: 1. a state in language and 2. the language status in society. Under a state in language they imply the internal structuring of the national language, while under the language status in society they imply its place (status), which depends on the social conditions in which that language functions. Those social conditions in which the language functions, are of exceptional importance for our analysis, since they are in direct correlation with the globalization processes, which emphasize multilingualism even more as a model according to which public communication is carried in different countries around the world, among which is the Republic of Macedonia as well. Moreover, our research was focused on the following issues: - How much a foreign language is present on the public signboards and in company names compared to the mother language? - How much are the Latin and the

Cyrillic alphabet present, with exception of the alphabets of the minority communities in the local environment?

Keywords: *globalization, changes, language, writing, public*

Introduction

The title of our work suggest connection of two complex questions which are exceptionally important in sociology of theoretical and empirical level, these questions did not come on the daily order of sociology at the same time.

The first one, a question of globalization, in the last decades became the most actual in the theory and empirical approaches of the social thinkers. For the increasing interest for globalization it iss told the huge literature published in many world languages. For illustration, on the English language are published many hundreds thousand titles that are related with the question in its analyses of globalization. In relation whit this, our problem begins and finishes with the question; What is globalization? Which are the basic theoretic approaches in its analysis? Which is the influence of the processes of globalization in the local contest? Which are the effects from globalization under the local cultures, on the identity, on their languages? How much are the local contexts adapted on the processes of this social phenomena is it possible to have balance between them? The problem, really, begins and finishes with the same questions. That are not only economical, political or technological questions that are involved in globalization, but are questions for the way on which we lead our lives.

The complex nature of globalization was a motive more for resisting in our efforts for more objective analyzing separated aspects of this social phenomena in Macedonian society. The main target, in that, was to identify changes in culture, exactly, in the language and letter I public space and the opinions of the linguist in connection with that. With defined problem like this, directly concerns to the subject of our investigation, which means the relationship of the global and the local, but for better understanding of our subject of investigation, it is necessary to begin with one wider believe of he phenomenon globalization.

Giddens's beliveling of globalization is representative. He concerns globalization to be 'intensification of worldwide social relations which link distant localities in such a way that local happenings are shaped by events occurring many miles away and vice versa (Giddens, 1990: 69). That is dialectical process, because

these local happenings can have different current in relations with many distant relations that from them (69). Jon Thompson speaks about globalization as an increasing connection of different parts of the world, as a process of interaction and mutual dependence (Thompson, 2000: 202). For him, the consequences of globalization are complex forms from interaction and mutual dependence. Ritzer explains globalization as spreading and widening of practices, expansion of relations through continents, organization of social life on a global level and increasing of common global conscience (Ritzer, 2007:4).

On a similar way, Ronald Robertson emphasizes that globalization is related with crowdedness of the world and the intensive conscience for the world as a whole (Robertson, 1992:8). Namely, that conscience increases that possibility for the world to be reproduced as an unique, and bigger. That conscience is building the base of the experience that is a result of intensify the world as a whole, and at the same time is a consequence of the globalization. Believing of Robertson, on a renowned way, corresponds with that of Malcom Waters. For him, existence of the conscience for globalization to individuals is more and more present, and in that case the geographical limits in the view of social and cultural relations expired (Botevc, 2003: 14).

The second, research of the problem of a language in sociology as a whole had a peripheral status in relation with the other sociological themes. The interest for this question is manifested in the frames of sociology of the language, especially in the works of Josua Fishman (Fishman, 2006), who is important because his emphasizing of the relation of a language and the society and vice versa. With that, we had the foresight of approaches from the authors Ranko Bugarski (Bugarski, 2001), Manfred Stegar (Stegar, 2000), who considers the idea of globalization in the use and functionality of the language and letters. Sociolinguist Ranko Bugarski (Bugarski, 2005), talking about language, separates the following meanings: language in the general sense (language, language...), as a man's ability forming of the meaning contents and their transmission; a language as a specific appear form: 1. Every conventional system that belongs to a certain social community, satisfying their needs in communication (a language, une lange...), for example, Macedonian, Franch, Japanese language, and 2. Summary of the language means characteristic for specific social groups, centuries and professions, as it is for example, the language of young, romanticism, journalism, doctors and similar. That approach is characteristic for other researchers, who emphasize the functionality of a language in one reality. That is the theme about which Edward Sapir talk. According to him, a language is a direction to a sociologic reality, to the adoption of different cultural elements and languages from the other cultures that are wrap on the whole world. In that view, the modern epoch of the human society is signed with processes that strongly form the separated

cultures, which further influence their language. In fact, that are the processes of globalization for which it is supposed that realize a certain influence on the language in a given cultural space.

The tendency to the globalization of the language Manfred Stegar (Stegar, 2009), interprets as an expression of the requirements of the global reality and in that direction he notices that a number of languages in different parts of the world depends, before all, from the homogenization of the cultural powers, at the same time, people who migrate and travel throught the world, are in a situation to use one of the world's languages and on that way the English language becomes dominant in computer technologies and the internet has an important advance in relation with other languages that are used in international communications (Stegar,2009: 100-102). This thesis is worked by Jan Blommaert in the book *The sociolinguistics of Globalization*, here he emphasize 'we now see that the mobility of people also involves the mobility of linguistic and sociolinguistic resources, that sedentary or deterritorialized forms of language use and that the combination of both often accounts for unexpected sociolinguistic effects' (Blommaert, 2010:4). In that direction, he speaks the two relevant paradigms for the analysis of globalization of the language, which is sociolinguistic paradigm for distribution and sociolinguistic paradigm of mobility (4). Exactly for these autors globalization of the languages in modern societias and cultures, can encourage the groups in a given social context beneath the standard linguistic system, which, at the same time, can support them in using one of the worlds languages exactly the languages of the global processes. More concrete, the research was focused on the following questions:

How much the existence of the processes of globalization is present through public writings and firms in Skopje?

-How much is the representation of the foreign language in comparison with the native one throught the public writings and firms?

-How much is the Roman, and how much is the Cyrillic alphabet present, with an exception of the letters of the minority communities in the local area?

We expect with this research, to come to the science theoretical knowledges that will explain on a better way the existence of globalization in our specific cultural context, in the sphere of language and letter. The main social aim of the research is to develop the individual and collective conscience for the existence of globalization in our area, the conscience for the necessity of some balance between the global and the local, and at the same time with making stronger the conscience about the world as a whole and local as its part.

Hypotheses of the research

The existence of the processes of globalization in Republic of Macedonia in a big degree influence on Macedonian culture through the changes in the use of the language and the letter in public writings and firms.

Sample of the research

For the needs of the research two samples were designed. The first one is sample that is used for accumulating the data on the way of analyses in content and it is aimless. The center of Skopje was chosen, counting that in this part of city the concentration of the economic and administrative objects is the most powerful. The point of the analyses are public titles on the firms. All writings on the firms were analyzed in their original and authentic type. The second type is used for collecting the data on the way of interviewing. The aiming group for realizing the research technique named as interview consist of experts for linguistic from the University 'St. Kiril and Methodius in Skopje.

Methods

For the measure about an attendance of the processes of globalization in Skopje the outside area through the public writings and firms has used the research techniques interview and content analyses. As s unit for analyses were the writings on firms in the center of city Skopje. The technique interview was used in the conversation with the experts in the areas of linguistics.

Results

During the analyses of the content of public writings and firms in the center of city Skopje were confirmed 654 public writings and firms in that part of city. The analyses itself showed that in the central city area, from the total number of public writings 62.6 percent are shops for clothes, 13.4 percent are entertainment objects. Then follow the shops for shoes 7.6 percent, techniques 5.4 percent, other service works 5.4 percent, administrative, political and cultural objects 4.9 percent. In this part of city the least 0.7 percent are markets for food and drinks. Beneath the separated economic deeds, we have confirmed the presence of the domestic and foreign firms. From the total public writings and firms 80 percent are domestic firms, and 20 percent are foreign firms. In a major part of domestic firms, the presence of a foreign language

is noted (English language) and the Roman alphabet and letter. This fact direct on the consequence that processes of globalization are strongly penetrated in the sphere of public communications.

1.1. Information for use of a language through public writings and firms

From the information obtained of the analyses of content for use of a language through public writings and firms it is noted the tendency of going I a step with the developed countries, wherein, public writings and firms are formed according the trends that are actual in the world. These trends can be seen in our local context, exactly, through the use of foreign languages that is more and more often in the public communication.

Table 1. Public writings and firms according a language

	% (n)
Public writing and firms written in Macedonian language	30.1 (197)
Public writing and firms written in foreign language	54.3 (355)
Public writing and firms written at the same time on in Macedonian and foreign language	15.6 (102)
Total	100 (654)

Source: Survey data

The analyses shows that through public writings and firms the most representative are foreign languages. On these languages are written 54.3 percent from the public writings and firms and that are on English language 87.6 percent and on Italian language 9.6 percent. Also, in a small percent, through the public writings and firms we can note the combined use of a language (Table 2). These information confirm the establishment that the most used is English language in the public writings and firms and this is a result of the presence of the processes of globalization in Macedonian culture, exactly, the existence and influence of the globalization in language. In the following Table, there are information about separated use of the foreign language through public writings and firms.

Table 2. Public writings and firms according foreign language

	% (n)
Public writing and firms written in English language	87.6 (311)
Public writing and firms written in Italian language	9.6 (34)
Public writing and firms written at the same time on English and other foreign language (Italian, French)	2.8 (10)
Total	100 (654)

Source: Survey data

Information for the use of a language through public writings and firms in city Skopje, clearly direct on the consequence that the processes of globalization, more exactly the Anglo-saxon culture, is strong penetration in the local culture, and through it in the standard language.

1.2. Information about the use of letter through public writings and firms

In relation of the maintenance of the latter through public writings and firms in the central city area it is noticed that the Roman alphabet dominates 51.2 percent. The Cyrillic alphabet 36.5 percent is maintained through public writings and firms. Meanwhile, there are public writings and firms that at the same time have use both letters. That usage of the letters in the public writings and firms is shown in Table 3.

Table 3. Public writings and firms according foreign language

	% (n)
Public writing and firms written on Roman alphabet	51.2 (335)
Public writing and firms written on Cyrillic alphabet	36.5 (239)
Public writing and firms written on Roman and Cyrillic alphabet	12.3 (81)
Total	100 (654)

Source: Survey data

In this view, interest for on illustration are, for example, the writings written on Cyrillic alphabet and, within that, the foreign words are used: AMIGOS, AVERS, FOR YOU, EXCLUSIVE: then, public writings and firms, written on Roman alphabet, that are in the most cases on the language they come from: OTTICA

ITALIANA, NEW STORY. TERRATRavel, PLAY. Beside these forms of communication, through the city Skopje can be met public writings and firms written in hybrid forms in relation of the letter and language: SHANTEL shoes, My CALZINI. These examples that we mentioned, especially for the public writings and firms that are written on Roman alphabet and on the source language, without appropriate translation on Macedonian language, in fact, do not complete their main purpose for informing about the deeds they make, but are restricted to those who knew the appropriate language, and the others are excluded. The real state, without doubt, shows that the processes of globalization are strongly involved in the sphere of culture and public communication. Concrete, the more presence of English language and Roman alphabet through public writings and firms are directions of the presence of globalization. These directions, according to us, point to the factors which have direct influence to the official language and its letter. These influence are not the result only of spontaneous involving of the processes of globalization in our culture and language, but, in a big degree, are result of the conscious retreats that are made in that view.

That retreats are related, mainly on the legislation, because in the Law for use of Macedonian language, in the member 5, point 2 it is said: 'Macedonian language is used and in names, marketing and publishers of the legislative', as well as in the same member, point 5 'Macedonian language is used for signifying the public places' (Law for the use of Macedonian language, 30.01.1998 year). In fact, those considerations are directly connected with the question of language politics. Language politics is related to cultivation, affirming and saving of the standard language, in this case, Macedonian language and Cyrillic alphabet. In that case, for example, many countries through their own language politics take some measures to save their language from penetration of the processes of globalization. In that context, we spoke with ten experts from the area of linguistic in relation with the changes in language state and in our context they are in direct relation with the processes of globalization. The globalization on the culture of the Republic Macedonia. More precisely, influence on the language and its uses: question of law legislation; question of language politics and question of language consciousness.

In relation with the first theme the linguistic experts are very critical. That critics experts direct generally on the strong influence of the processes of globalization in language. Especially, they put stress on the fact that the influence is, in the public communication. For the second theme, experts emphasis that in our society exist the law regulation for the language and its use. Meanwhile, they feel sorry that in practice this is not respected. In relation with the third theme, experts, also, have critical view to the language politics in our society. In connection with this, experts tell that it is not enough organized and with that, suggest on its reorganizing,

with an aim to keep and affirm standard language in all segments of social life. For the last theme, experts count that in our context, language conscience for negotiation and regular use of the language is very weak. For the strengthening of language conscience they concern that very important role have the institutions concern with this question, as well as the meanings for mass communications.

In the following topics, we will note some parts from the discussions with experts. According the first expert on linguistic, it is emphasized that the processes of globalization are not unique of cultures and languages, but on the other side, that are processes that enable common existence of the cultures and the languages with all their varieties. Meanwhile, the expert emphasizes the existence of these processes in our society and culture, exactly in the language have their strong influence. That influence is especially seemed in relation with the use of a language and letter in public communication. In that sense, expert emphasizes that in one research of Macedonian language in public communication, they come to acknowledgement that there are many forms and writings that are written on English language, or, on the other way, the English is present in them. This situation is opposite from the Low for economic societies. According the member 50 from the Low for economic societies, it stands: 'a firm from economic society is named on Macedonian language, with Cyrillic alphabet' (Low for economic societies, 30.04.2004 year). Still, beyond that, we are witnesses of unrespecting this low under naming firms with titles on English language, which means titles with Roman alphabet. Exactly for this state it is necessary about language to be saved with the help of serious language politics which will be based on preventative, and not on recessive measures. These preventive measures are with an aim to confirm who and how can the standard language and its letter be saved from other influences. As a consequence of this state, the question of language identity is given. Exactly, the conscience and relation of the speaker to his own language weakens, within it is neglect its social role and cultural tradition and from this, there is a resistance upon standard language which slowly becomes poor and is deprived of the use of English expressions which are very often used in everyday speaking, with the weakness of conscience for regular use of standard language at the same time. Because of this, there is a need of language politics, in our society, to be more organized and directed to keeping and affirmation of the language in the peculiar country, as well as abroad, says the expert.

The saving of standard language and letters is emphasized from the second expert of linguistic. He says that language is the main feature of culture, but at the same time it is the most complex meaning to obtain the domination under other cultures. Further, he explains that in Republic Macedonia there is not xenophobia of the model of multi languages, but, from the expansion of English language and gradual 'lingocid' of Macedonian language, identity and culture. In that case he

recommends that it is necessary in Republic Macedonia, to save the own language under aggressive and conceived language politics.

In this view, the fifth expert on linguistic, beneath the question for general language politics in Republic Macedonia, speaks about the processes of globalization as a factor that has strong influence in the process of education. It is stressed that children are more interested on learning English language, than Macedonian, which is defeated state for our society and culture. More precisely, it means that in our society the social conscience is absent from the standard language. Meanwhile, under our meaning, the learning of foreign languages, in this case English, is due to, before all, interaction between individuals and cultures because of the use common language. That is the main reason for penetrating the globalization in local languages and cultures, which is of great importance for the dominant culture. For the forming and existence of language conscience is directed from the tenth expert on linguistics. He emphasizes that the mediums have the key role in forming the conscience. Meanwhile, he says, with penetration of the processes of globalization in the mediums, especially in electronic ones, it is difficult to form language conscience. That is for the increasing of English language and its frequent use in all segments of television program. He emphasizes that it is necessary every program to take care about the language expression in the programs for saving them from these appearances, to save standard language and letter. Meanwhile, not always we are in state to do that, because of the fact that institutionally we are not prepared on that plan at all.

About unpreparedness of institutions in Republic Macedonia and for language politics, the seventh expert on linguistic spoke. He told that institutions that are directly concern for language politics, and from this, for the cultural politics in our society, there is a need to work on the base of criteria that are in accordance with wider social context. They are needless connected with modern processes, because of which, institutions that are due to, are obliged to have more selective relation, which means practices of involving and eliminating. These practices have to stress, before all, interests of cultural groups in our society in language sense. Those interests of cultural groups in our society, are not connected only in local context, but in a global context. This is the reason why institutions have a tendency to confirm the politics for regular usage of Macedonian language and at the same time, to take care in finding appropriate expressions that will change the expressions of Anglo saxon culture.

Discussion

Acknowledges obtained in research in relation with state where Macedonia language is found, and through it and Macedonia culture in public communication is more complex. For that state, the explanation is in information given from the analyses of the public writings and firms in the center of city Skopje. Skopje in our research we took as a paradigm, for the whole situation in which are the language and culture in Republic Macedonia. In that context, it is important to emphasize that it was confirmed our individual suppositions that in public writings and firms more and more the foreign language is present than our own, and through public writings and letters more often Roman alphabet is used than our own. This was confirmed from the information that point to the more often use of English language and Roman alphabet through public writings and firms. In that context, it is interesting to mention the tendencies to globalization. Those tendencies to globalization are seen in the use of language, as well as in the letter. Through public writings and firm, they are noted from the use of Macedonian language and Cyrillic alphabet at the same time, but on English language and Roman alphabet.

The acknowledgments obtained from communications with the experts are close, and they refer to the state Macedonian language and culture. They, very critically oppose the processes of globalization and their influence on Macedonian language and letter. Generally taken, according to them the processes of globalization, mainly through wrap up and domination of English language and Roman alphabet bring to risk our standard language and letter. That global tendencies in our language and letter, are seen through often used English expressions in public communication and directly changing the worlds from Macedonian language with worlds of English language. Because of that, they emphasis the necessity modern language politics to be innovated in our society, for responding the temptations from the processes of globalization. These discussions clearly show the need in Republic Macedonia, to build preventive and modern language politics.

References

- Blommaert, Jan. 2010. *The sociolinguistics of Globalization*. Cambridge University Press
- Бугарски, Ранко. 2001. *Јазици*. Скопје: ЕИН- Соф.
- Bugariski, Ranko. 2005. *Jezik i kultura*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Fishman, Joshua. 2006. *Do Not Leave Your Language Alone: The Hidden Status Agendas within Corpus Planning in Language Policy*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates
- Giddens, Anthony. 1990. *The Consequences of Modernity*. Stanford: Stanford University
- Ritzer, George. 2007. *The Globalization of Nothing 2*. London: SAGE Publications
- Robertson, Ronald. 1992. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London: SAGE Publication
- Sapir, Edvard. 1992. *Jezik*. Novi Sad. Matica Srpska.
- Steger, B. Manfred. 2009. *Globalization*. New York: Sterling Publishing
- Thompson, John. 2000. "The Globalization of Communication." in David Held, Anthony McGrew, eds., *The Global Transformations Reader*. Cambridge: Polity Press, 202- 215.
- Вотерс, Малком. 2003. *Глобализација*. Скопје: Институт за демократија, солидарност и цивилно општество

THE ROLE OF THE RELIGION IN THE EDUCATION PROCESS IN MODERN SOCIETY

Fatmir Zaimi

MA , VI Semester of doctoral studies at the University “ St . Cyril and Methodius “
in Skopje, Faculty od Philosophy – Institute of Sociology,

e-mail: f_zaimi@hotmail.com

Abstract

Religion and education as a major sociological phenomenon, we can conclude that in different countries have different attitudes towards religious education. In some countries in the world the religion is obligatory subject in the schools, in some it is optional and in some countries is not practiced. With its traditional norms, the religion offers us a series of specific guidelines for life, giving ethical maximum range that supports the socialization. From other side, by identifying national and religious fundamentalism, religious sects can cause many problems for people in multiethnic communities The rights to education as well as the right to belief are human rights that every modern society should respect because here we talk about basic human rights. With the advancement of technology, modern religion has changed the sequence of its source. Those religions that are set as flexible, which lead to the needs and freedom of modern man, managed to develop and spread. The role of education is actually emancipated. Structural changes in modern society represent a new functional framework for changes that correspond in education and in establishing a new relationship between education and religion.

Keywords: *religion, education, modern society*

УЛОГАТА НА РЕЛИГИЈАТА ВО ОБРАЗОВНИОТ ПРОЦЕС ВО СОВРЕМЕНОТО ОПШТЕСТВО

Фатмир Заими

4 семестар докторски студии на Универзитет Св. Кирил и Методиј во Скопје,
Филозофски факултет – Институт за социологија

e-mail: f_zaimi@hotmail.com

Апстракт

Религијата како основен социолошки феномен и образованието можеме да констатираме дека во различни држави има различен однос спрема верското образование. Во некои земји во светот веронауката е задолжителна во училиштата, во некои е факултативен предмет а во некои држави воопшто не се практикува. Со своите традиционални норми религијата ни нуди морал со низа конкретни упатства за животот, дава низа етички максимум кој ја подржува социјализацијата. Од друга страна со поистоветување на верскиот и националниот фундаментализам и верските секти можат на нанесат многу проблеми кај луѓето во мултиетничките заедници. Правото на образование како и правото на верување и вероисповест се човечки права кои секое модерно општество треба да го почитува бидејќи тука се работи за елементарни човекови права. Со напредокот на техниката и технологијата модерната религија ја има променето низата од својот извор. Тие религии кои се поставени флексибилни, кои оделе за потребите и слободата на современиот човек, успеале да се развијат и да се шират. Пред се улогата на образованието е всушност еманципирана. Структуралните промени во современото општеството претставува нова функционална рамка за промените кои одговараат во образованието и воспоставување на нов однос измеѓу образованието и религијата.

Клучни зборови: *религија, образование, современо општество*

Во сите друштва во текот на целата човекова историја постоела потребата од религија. Религијата претставува збир на верувања која се темели на духовна вера на нејзините следбеници. Секој има своја дефиниција за “религијата”. Религиите обично имаат посебни одредби чија цел е остварување на комуникации со богови или одбележување на големи настани во животот на некои личности.

Религијата како основен социолошки феномен и образованието можеме да констатираме дека во различни држави има различен однос спрема верското образование. Во некои земји во светот веронауката е задолжителна во училиштата, во некои е факултативен предмет а во некои држави воопшто не се практикува. Со своите традиционални норми религијата ни нуди морал со низа конкретни упатства за животот, дава низа етички максимум кој ја подржува социјализацијата.

Што се однесува до дефинирањето на религијата, некои мислат дека таа не може да се дефинира бидејќи истата не може да се гледа како империска стварност. Други пак укажуваат на верување, симболи, учење, водичи и се друго што е треба да се има во предвид за да се дефинира религијата. Некои мислат дека религијата е облик на човекова култура и дека истата спаѓа во областа на културата. Точно е дека религијата претставува култура но би било погрешно да не се прави разлика помеѓу културниот и религиозниот идентитет. Социолозите религијата ја истражуваат и одредуваат како групен феномен. Имено околу религиските идеи секогаш се формира група која се разликува од останатите видови на групи по истата религиска припадност на нивните членови. Религијата се зацврстува по пат на семејни религиски заедници но и со обичаи. Без обичаите истата би била мртва. Религиските обичаи бавно се менуваат и не играат значајна улога во друштвата склони на промени. Од друга страна со поистоветување на верскиот и националниот фундаментализам и верските секти можат на нанесат многу проблеми кај луѓето во мултиетничките заедници. Во модерните општества образованието остварува повеќе мисии. Пред се тоа е мисијата за остварување на знаење и описменување. Меѓутоа постојат и други мисии што произлегуваат од потребите на поединците и на самото општество. Правото на образование како и правото на верување и вероисповест се човечки права кои секое модерно општество треба да го почитува бидејќи тука се работи за елементарни човекови права. Со напредокот на техниката и технологијата модерната религија ја има променето низата од својот извор. Тие религии кои се поставени флексибилни, кои оделе за потребите и слободата на современиот човек, успеале да се развијат и да се шират. Пред се улогата на образованието е всушност еманципирана. Структуралните промени во

современото општеството претставува нова функционална рамка за промените кои одговараат во образованието и воспоставување на нов однос измеѓу образованието и религијата.

Религијата претставува историска категорија, што го продолжува векот на траење и во современото општество. Религијата е еден од најкомплексните општествени појави, присутна во животот на човекот од неговото раѓање, што ја дава смислата на неговото живеење, таа е обележје на сите човекови заедници. Сложеноста, повеќе слојноста на религијата како општествена појава се рефлектира и во потешкотиите во нејзиното дефинирање

Во литературата постојат два социолошки пристапи во дефинирањето на поимот религија: структурален и функционален. Структуралниот пристап подразбира проучување на структурните елементи на религијата. Тоа насочува да се проучуваат кои се заеднички елементи, а кои различни религиски елементи и тоа во рамките на различни религиски системи. Шушњиќ за структуралната анализа на религијата истакнува дека нејзината основна задача не е да се прикаже единствено структурата на верскиот живот, туку да се пронајде начинот како се организирани одделните делови на религијата кои аплицираат во целината на верата, односно да се прикаже целокупната организација на верското живеење. Социологијата на религија не може да ја разбере религијата без објаснување и разбирање на нејзините компоненти

Религијата ја задоволува потребата на човекот за спознавање, таа му нуди поглед на светот, му овозможува да комуницира на разни нивоа, ја задоволува потреба за друштеност, општественост, што секако сите овие потреби се императив што му припаѓа единствено на човекот.

Моќта и силата на религијата се гледа и во тоа што ја интегрира општествената заедница, го уредува општествениот живот, го јакне колективниот дух кај луѓето, а со тоа овозможува постабилен општествен систем. Регулативната функција на религијата се состои во тоа што верникот се идентификува со “светото”, ги прифаќа правилата кои се наметнати од “светото” како сопствени правила.

Несомнено, религијата е еден од првобитните регулатори на општествениот живот. Секоја религија се карактеризира со одредени морални норми, кои своите верници ги насочуваат да ги почитуваат определените вредности. Религијата како сложен феномен треба да се сфати како сила која го поттикнува човекот кон остварување на најдоброто од него, како свест за моралот

Во модерните општества образованието истовремено остварува повеќе мисии. Пред се помислуваме на мисијата на стекнување на знаење т.е. описменување и учење Современото образование се судира со нови предизвици секојдневно. Ако најголемото богатство на една земја е нејзиното население, тогаш најзначајните ресурси на земјата се знаењата. Затоа национални приоритети на секоја земја која ја планира својата иднина се образованието и науката Современото образование денес се судира главно со три најголеми предизвици како: брз развој на науката и техниката кои иницираат одредени проблеми во образованието; образовните цели треба да се прилагодат и усогласат со реалните потреби и можности кои произлегуваат од потребите на општествениот и технички развој; образовните решенија треба да ги задоволат претходните две барања и да отстапуваат од традиционалните. Затоа проблемите на образованието денес можат да се определат во неколку насоки и тоа: - огромен квантум на знаења кој секоја втора година двојно се зголемува; - појава на нови научни и стручни сознанија кои ги менуваат постојните; - појава на нови технологии; - ограничено време за формално образование; - „добрближување на светот“ со интензивна комуникација меѓу научните и стручни лица од различни земји; - интернетот се претвора во доминантен извор на информации; - брза промена на занимањата и појава на нови Религијата претставува еден од најкомплексните општествени феномени. Во историјата на проучувањето на религијата постоеле различни пристапи во кои таа била третирана од аспект на религиско учење, од аспект на нејзината филозофска димензија, како и од аспект на социолошкото значење на овој сложен општествен феномен

Религијата ја претставува најстарата идеолошка определба во човештвото. Пред појавата на организираната религија луѓето живееле во мали номадски групи во кои главно се хранеле со помош на лов. Тие тогаш верувале во разни натприродни сили.

Религиите одиграле непосредна улога како значаен фактор и во зачувувањето на народната традиција, па дури и во зачувувањето на етничката свест, посебно среде оние народи кои долговременно се наоѓале под ропство. Ова посебно дошло до израз на Балканот.

Што се однесува до механизмот на своето влијание, т.е. начинот преку кој дејствуваат, религиите (религиозните организации) го реализирале и го реализираат преку пораки упатени кон своите верници и поддржувачи, било да се во писмена форма (преку религиозните ракописи и свети книги, т.е. текстови) било преку усни проповеди од страна на своите свештеници (во религиозните објекти или надвор од нив). Влијанието на религиите врз сфери

од човековото битисување може да биде непосредно (директно) и посредно (индиректно). Директното (непосредното) влијание веќе го спомнавме во случаите кај влијанието во: етиката, воспитанието, социјалната помош, зачувувањето на народната традиција, обезбедувањето социјална и економска стабилност на поголема популација и друго. Индиректното (посредно) влијание на религијата се забележува во оние области кои настанале (се развиле, се осамостоиле) од областите врз кои религијата имала директно (непосредно) влијание. На пример, ако кажеме дека религијата со своите морални пораки извршила директно идејно влијание во основните постулати на современата етика, тогаш може да се каже дека религијата индиректно (посредно) имала влијание и врз оние дисциплини (области) кои настанале (се создале, се осамостоиле, се развиле) од етиката.

Нема добри приказни за односот на религијата и образованието во светски размери без главниот јунак а тоа е осудувањето. Тоа осудување е наречено глобализација која ја има во целиот свет. Главна задача во светот е како да се употреби традицијата во тој процес на транцизија, тука станува збор и за нашата држава, и да се извести прагматичната промена во однос на традицијата. Структуралните промени во општеството преставуваат нов функционален оквир за промените кои се случуваат во образованието на глобално ниво, и воспоставување на нов однос помеѓу образованието и религијата.

Религијата, општествените промени и образованието се во тесна врска така што промените во економска база укажуваат на промени во сферата на надградување, а тоа значи во религијата и во образованието.

Религијата и образованието денес се многу комплексни во однос на цивилизациското окружување. На прв поглед се чини дека постоењето на различните религии е препрека на глобализацијата која го зазема целиот свет, да религијата води во глобални цивилизациски конфликти а не во глобалниот процес на помирување. Така да образованието се воспоставува како фактор на помирување, како надеж и потреба во општеството. Образованието е процес кој може да помогне во толеранцијата и во помирување помеѓу различните светски религии. Во поголем број на образовни елементи во европските земји е присутно религиското образование. Но постојат разлики во начинот на кој се учи религиската содржина односно постојат модели на религиско образование. Најчесто се разликува конфесионално и неконфесионално религиско образование.

Со конфесионалното религиско образование се настојува да се образоваат деца во одредена религија како би стекнале знаење за одредената религија. Овој облик на образование претставува одреден религиски став.

Неконфесионално религиско образование значи да се учат младите генерации за религијата како би можеле самите да го остварат својот сопствен став спрема религијата. Религиското образование може да се подели на образование во вера односно религија, образование за религиите, и образование од религија.

1. Образование во религијата односно внатре претставува како учениците би верувале во таа религија и самите да створат обврска спрема неа. Личноста која обучува е верник додека религиската заедница одредува предметот и методите на подучување. Тука се учи за една религија при што претставува главна критика дека не е место во јавното образование ова да се применува, бидејќи настојуваат да се формираат нови генерации на верници.

2. Образование за религиите се настојува да се подучи за религиите за нив самите. Се учи за религиските верувања, вредности, и пракса со цел повеќе да влијае на поединецот или на заедницата. Светите книги како што се Библијата и Куранот не се читаат како свети текстови туку како историско – книжевна литература. Таквото образование се нарекува компаративно религиско или религиски студии.

3. Образование од религија се настојува на учениците да им се даде одговор за одредени верски морални прашања и за истите да добијат одговори од различни религии како би подоцна самите да изградат свој сопствен став за сите религии.

Но често се употребуваат одредени комбинации на модели на религиското учење во зависност од разни фактори или ситуации во кои се наоѓа одреденото општество.

4. вера во образование и образование во вера укажува на се повеќе изумирање на конфесионален тип на религиско образование, а од друга страна се повеќе се губат елементите на конфесионалното образование во кое се истакнува да религиското образование мора да допринесе на општото образование во изградба на мир толеранција и мултикултуралност како и почитување на правата на учениците.

Религијата и образованието се темели на општествениот систем во разните држави во светот. Процентата на религиите на основ на

функционирање на религиските институции не е доверлива мерка за присуство или отсуство на религиите.

Односот на општествениот систем и религиското образование ќе го разгледаме низ неколку прашања

- Религијата има се помалку влијание на општествениот систем и на образованието
- Вредносните системи се повеќе одат од религиски кон прагматични

Постојат два процеса кои во општествениот систем водат од религиска основа на образование кон световност а тоа се;

- Механизацијата и развојот на технологијата кои работат наместо човекот и водат кон напуштање на калвинистичката идеја за лојалности кон верата
- Општествениот систем води кон богатство и кон напуштање на изворното религиско определување.

Многу социолози во светот ја поставуваат тезата дека религијата има се помалку влијание на образованието и на општествениот систем а заслугата за тоа е развојот на технологијата, развојот на светската глобализација и сите други промени кои идат со неа. Овој процес во социологијата се нарекува десакрализација.

Со примена на веронаука во образовниот систем ќе се даде одговор на многу од духовните потреби и на современи предизвици и прашања. Веронауката во образовниот процес ќе овозможи сестран развој кај младината и правилно разбирање на религиските и човечките вредности. Во мултиетничките општества духовната вредност на верата, образованието и воспитувањето ќе придонесе развој на солидарност, разбирање и зближување. Овие духовни вредности се симбол и основа на зближување и покрај сите разлики кои постојат во општеството. Религијата и верата се здрава основа за единство во разликите во едно современо општество.

Со мистично религиозни мотиви човековото однесување се движи кон рационалното. Постојат причини за тоа дека религиозните тврдења за светот се движат кон рационалните. Тие се сознанието кое го дава модерната наука, образованието ја шири општата свест која се заснова на етичка причина, повеќе од догматската. Друга причина е дека луѓето чувствуваат дека припаѓаат на општество од која организација зависи неговиот опстанок и неговата слобода.

Религијата е основ на едно општество и на образованието во него и за неа можеме да кажеме дека дека во денешните цивилизации во различните држави има различен однос спрема верското образование. Во некои држави веронауката е задолжителна во училиштата а во некои воопшто не се практикува. Со своите традиционални норми религијата нуди морал со конкретни упатства за живот, нуди низа од етички максимум. Од друга пак страна со поистоветување на верски и национален фундаментализам и на верските секти може да се нанесат многу проблеми кај луѓето кои живеат во мултиетнички заедници како што е нашето општество. Правото на верување и на образование се човечки права која секое општество треба да ги почитува.

Во денешните модерни општества не е замисливо да се вратат на изворни религиски догматски и мистични поставки.

Со развојот на општествата и религиите го промениле својот терк. Оние кои се флексибилни и кои оделе по потребите на луѓето успеале да се развијат и да се шират. Улогата на образованието е пред се еманципаторска во секое општество. Верата кај луѓето го детерминира нивното однесување, влијае на нивните вредности и формирање на вредносните системи

Општиот пристап во изучување на човековото општество, дефинирање на неговото настанување, законитостите, условило развој на поголем број на теории и правци. Со тоа е овозможено изучување на одредени општествени појави кои образуваат човечко општество.

Литература

- Giddens, A., 2006, *Sociology* (fifth edition) Cambridge: Polity press
Gollac, M., Laulhé, P., 1987, „La transmission du statut social”, *Économie et statistique*, No 199-200, 85-90;
- Haralambos, M., Holborn, M., 2000, *Sociology: Themes and Perspectives* (fifth edition), London: Published by Harper Collins;
- Jarosz, M., 1984, *Nerownosci spoleczne*, Warszawa” Ksiazaka i wiedza
Kowalski, S., 1986, *Sociologia Wychowania*, Warszawa: Pantwowe wydawricтво Naukove Warszawa;
- Elijade Mirča, “Vodič kroz svetske religije”, Narodna knjiga Alfa, Beograd, 1996;
- Albrow, Martin (1990), *Globalization, Knowledge and Society*, London: Sage ;
- Brah, A., (1999), *Global Futures: Migration, Environment and Globalization*, Houndmills: Macmillan
Bainbridge, W.S., (1997), *The Sociology of Religious Movements*, New York, London: Routledge;
- Solovjev, V. (1989). *Nation and Religion in Central Europe and the Western Balkans*. USA, University of Wisconsin;
- Stanovčić, P. (2003). *Politicke ideje i religija 1 i 2*. Beograd, Cigoja.